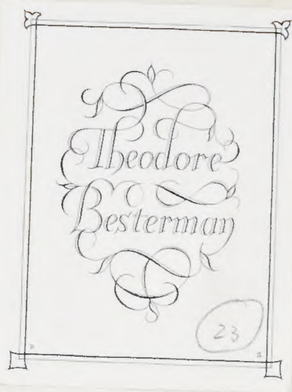

Henry Carington Bowles.

MEDICEA HOSPES,

ſive

DESCRIPTIO PVBLICÆ GRATVLATIONIS,

qua

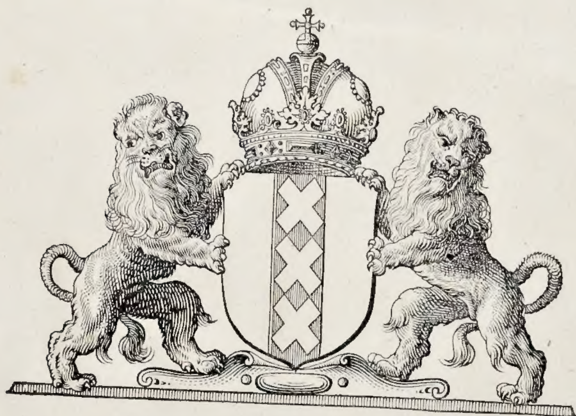
Sereniſſimam, Auguſtiſſimamque Reginam,

MARIAM DE MEDICIS,

excepit

SENATVS POPVLVSQVE AMSTELODAMENSIS.

Auctore CASPARE BARLÆO.

AMSTELODAMI,
Typis IOHANNIS & CORNELII BLAEV,
CIϽ IϽ C XXXVIII.

Sic ivit noſtram grandis MEDICEA per Vrbem,
Sceptrorum Mater ſuſpicienda trium.

A D
Nobiliſſimos, Ampliſſimos, Spectatiſſimos,
Prudentiſſimoſque Reip. Amſtelodamenſis
C O N S V L E S,

D. A N T O N I V M O E T G E N S van Waveren, Equitem, Dominum à Waveren, Bochtsholl, Rugewillis, &c.

D. A L B E R T V M C O N R A D I B V R G I V M, ad Magnum Ruſſiæ ducem Exlegatum.

D. P E T R V M H A S S E L A E R, Militiæ Vrbicæ Tribunum.

D. A B R A H A M V M B O O M I V M, in Conſeſſu Deputatorum D. D. Ordinum Hollandiæ antehac Delegatum.

OBILISSIMI, AMPLISSIMI, SPECTATISSIMI, PRVDENTISSIMIQVE CONSVLES,

Quod in cœlis Deus eſt, in terris Princeps eſt. Ille nullius imago, quia à nullo. Hic Dei imago, quia ab illo. Deus paret nemini, quia inferior nemine. Princeps Deo, quia ſolo Deo inferior. Illius poteſtas terminum neſcit, quia di-

vina eſt. Hujus , cum hominis ſit , termino modoque circumſcribitur . Ille legibus ſolutus , quia ſolus leges fert. Hic iis adſtrictus, quas à Deo & recta Ratione accipit. Numinis arbitrio & vi aguntur omnia,etiam Rex, Regina, Princeps. At horum nutu non niſi imperio ſubditi. Deus, quem ſubmiſſè colat, amet, veneretur, non habet, quia nulli debet. Princeps ſolum Deum ; cui & ſe totum & Principatus ſui debet decora. Aſſurgit Principi populus. Deo & Princeps & populus. Qui Deo debetur cultus à religione eſt, quæ animas creatori arctius alligat. Qui Regibus,qui Principibus, ab ea pietate eſt, quæ officioſa eſſe in illos,ſed remiſſius , amat. Habet mundus eximia plurima , magnitudine ſua , ſublimitate , ſplendore ſtupenda. Fulget in cœlo aſtrorum omnium Princeps Sol , & mortalium in ſe oculos & anni ſpem convertit. Fulget Luna & ſiderum illuſtris exercitus. Luce, motu , tacitiſque influxibus admirabiles ſunt & penè venerabiles.At Principe nihil grandius , nihil ſublimius, nihil illuſtrius habet ſuppoſitus cœlo orbis. Non

lucet

lucet sibi Sol, sed nobis. Movet se, ut hominum promoveat commoda. Nec vivit sibi Princeps, sed subditis. qua hic fulget luce, fulget & gaudet populus. Majestatem suam appellatione, usu suorum putat. Hinc in Deum & Principem, licet dispari affectu & studio, reflectimur amore, obsequio, reverentia, fide. In Deum, ut omnis boni & felicitatis humanæ fontem principiumque. In Principem, veluti tantorum bonorum Curatorem & administrum, adeoque à summo Numine secundum. Nec enim propius ad Deum acceditur, quam hom̃inum tutela. Eminere regium est, sed magis prodesse & servare. Prima ipsorum virtus, patriæ, sociisque consulere, orbi quietem, seculo pacem dare. Harum rerum conscientia insidet altè mortalium animis, usque adeò, ut quoties augusto Principum vultu frui ipsis licet, numen aliquod se in terris adspectare putent, & ejus occursu tanquam ad fulgidioris astri jubar ortumque recreentur. Amant flagrantius adspicere eos, à quibus benignè adspiciuntur. Tradunt se totos illis, quibus non servitus ci-

vium, ſed cura tradita eſt, qui Rempublicam non ſibi ſolum, ſed ſe quoque Reipublicæ devoveri volunt. Veneratione excipiunt Moderatores orbis, cujus partes ſunt, & diffuſos in Principem potentiæ divinæ rivulos attoniti admirantur & ſuſpiciunt. Regem da, vel Reginam, quamvis vel Indis illa, vel Afris, vel Sabæis, vel Scythis imperet, ſive magnanima fuerit Semiramis, ſive bellicoſa Thomyris, ſive prudens & perita regnandi Tanaquil, ſive pacis ſtudioſa Placidia, excitabimur, commovebimur ad Imperatoriæ majeſtatis intuitum omnes, & reverentię ac gratulationis officia non invitis imperabit ſummæ poteſtatis veneratio. Non arceſſam longè exempla. Venit pridem in Vrbem hanc veſtram Auguſtiſſima Regina MARIA de MEDICIS, familia, imperio, conjugio, liberorum ſceptris ac thalamis illuſtris. Illi vos publico Reip. nomine, & privato inſuper affectu aſſurrexiſtis. Cives juſſi pariter ac injuſſi, tanquam ad novi ſideris conſpectum, gratulantes undiq; convolavere. Idem plebis ſtudium, fervor, alacritas. Documentum dediſtis gran-

de

dit, Amplissimi CONSVLES, quia vester est. Vestro nomini inscribitur, cujus vos autores. Magnificentiæ, humanitatis, & benevolentiæ vestræ in maximam Principem monumenta agnoscent, quotquot hæc legent. Dicent imperio dignos, qui, cum honoris publici interest, sordes cavent. nec decere tenuitatem eos, quos populo secrevit fascium dignitas. Quod Regina, quod illustris Reginę comitatus, quod populus Amstelodamensis credit, brevi recensione postremus attestor. quæ quam gratiam derogat sibi, à vestra sperat facilitate & patrocinio. Æquis animis ea ipsa accipite, quæ æquissimis in MEDICEAM egistis. Placeat Vobis scribentis conatus & studium, quorum pronis in se studiis annuit Regia Mater. Qui Regum Principumque vultus in ęra inducunt, quam ab arte nequeunt, ab insculpta Imperantium imagine benevolentiam impetrant. Dum Regina, dum Regum Genitrix, dum Imperatorum Neptis utramque paginam facit, veniam merebitur demissa & infra Majestatis apicem subsidens & fatiscens oratio. Videbitis,

bitis, ubi per Reip. curas legere dabitur. Non urgeo hoc valde. illud maximè, ut qualem me erga Vos Vrbemque vestram ostendi esse, talem me per ætatem fore credatis. Ita Vobis, ita florentissimæ Civitati, perpetuum Deus benè faxit. Anno CIↃ IↃ C XXXVIII Octob. XX.

V. N. & A.

addictissimus

CASPAR BARLÆVS.

MEDICEA HOSPES,

SIVE

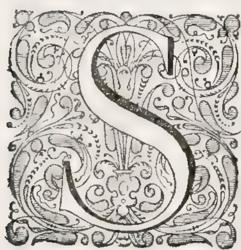
Deſcriptio publicæ Gratulationis,

qua Sereniſſimam Reginam

MARIAM DE MEDICIS

excepit

Senatus Populuſque Amſtelodamenſis.

SERENISSIMÆ REGINÆ, *Præfatio.* MARIÆ DE MEDICIS, in Vrbem Amſtelodamenſium ſolennem ingreſſum deſcripturus, nec quæſitis præter rem præconiis Regiam Majeſtatem, nec Vrbem hanc noſtram fatigabo. Quicquid enim de Illa excellens eximiumque dixero, infra magnitudinem erit ejus, quæ Auſtriacæ Familiæ, cui maternum genus debet, dignitatem; prudentiam ſapientiamque Mediceæ, unde nomen & paternum genus ducit, in domum Borboniam ac Franciæ regnum intulit. Quicquid de hac mediocre dixero, à vero abibit, quicquid magnum, invidiæ fortè oportunum videri poterit, aut ab obnoxio profectum.

Ingentes Principum animi publicæ gratulationis officia præſtari ſibi patiuntur verius, quam ambiunt. quem non efflagitant, civium ſociorumque favore frui amant. Ideò moderationem admiſceri amant iis narrationibus, quæ honori ipſorum conſecrantur. Illud nobis dicere liceat, quod res eſt, Vrbem Dei beneficio magnam, excepiſſe Reginam Dei gratia ma-

ximam auguſtiſſimamque, Cæſarum & Hetruriæ Ducum ſanguine illuſtrem, quæ Maximilianos, Philippos, Ferdinandos, Carolos, Coſmos, Laurentios, Leones, Clementes, ſtemmati ſuo innexos adſpicit. Digna profectò hoſpes fuit tali hoſpitio. nec indignum omnino hoſpitium tam grandi hoſpite. Si Reginam intueamur, omnium Galliarum Imperatrix ante oculos ſtat. Si Vrbem, omnium Mundi partium nobile emporium. Illa invictiſſimi Regis Henrici Magni conjux, tantis nuptiis inclaruit. Hæc ſociarum urbium & terrarum inviolabili federe clara viget. Illa potentiſſimorum Europæ Regum Mater ſplendidiſſimis regnis Dominos vel Dominas dedit. Hæc emundis vendundiſque mercimoniis iiſdem regnis commoda adfert, ab iiſdem capit. Illa gentis inclytæ natalibus eminet, hæc plurimarum ad ſe gentium acceſſu. Illa Majeſtate populis venerabilis, hæc illicis lucri ſpe domi foriſque amabilis. Regina terras ſuorum monſtrare poteſt, quò navigandum. Civitas noſtra claſſes rateſque quibus naviget. Regina Veterem Novumque orbem vel filiorum vel filiarum ſceptris complectitur. Civitas hæc quod in utrumque inferat, quod abutroque repetat, veluti utriuſque communis Officina, habet. Illi, ut poetarum verbis loquar:

generos Tethys dedit omnibus undis.

Hæc *eſt, exiguis quæ finibus orta tetendit*
In geminos axes, parvaque à ſede profecta
Diſperſit cum Sole manus.

Illa, *Læta Deûm partu, magnos complexa nepotes,*
Omnes ſceptriferos, nondum ſupera alta tenentes.

Hujus

Hujus *pacificis debemus moribus omnes,*
Quod veluti patriis regionibus utitur hoſpes,
Quod ſedem mutare licet, quod cernere Thulen
Rurſus, & horrendos quondam penetrare receſſus,
Quod bibimus paßim Rhodanum, potamus Orontem,
Quod cuncti gens una ſumus.

Videbor præter decorum comparationem feciſſe Reginæ & Vrbis. Sed illius magnitudinem Imperii eſſe conſtat, & ſanguinis & majorum & heroicarum virtutum. Hujus fortunæ, & mercaturæ & privatæ civium felicitatis. Illud dubium, an illius incredibilem in altitudine comitatem mireris magis, an hujus erga Celſiſſimam Reginam prædicandam humanitatem. Officii ſui eſſe credidit Amſtelodamenſium Reſpublica, aſſurgere Maximiliani Imperatoris Abnepti, à quo Cæſareæ Coronæ inſignia olim impetravit. ideoque executa eſt ſplendidius, quæ aliæ civitates pari fecere affectu & veneratione. Subiit animum Ampliſſimi Senatus, rem eſſe veteris & recentis ævi, Reges Principeſque non ſine ſolenni apparatu in urbes vel ſuas vel federatas recipi. Hoc à Græcis, hoc à Romanis factitatum, ſive triumphos, ſive ovationes, ſive trophæa, ſtatuas, epinicia, aliaque publici honoris teſtimonia benè de Republ. Imperioque meritis decernerent. Et quanquam terrarum ſuarum urbiſque Principi gratulatus non fuerit, ejus tamen dignitati gratificari voluit, quæ ex priſcis laudatiſſimiſque harum Provinciarum Principibus generis ſui ſeriem deducit. Accedit & illud, quod potentiſſimo Galliarum Rege, LVDOVICO XIII Iuſto, ſtatus noſtri vindice, federiſque cum HENRICO IV patre olim initi perpetua felicitate fruamur; quorum

Regum Illa vel partu vel conjugio gloriofiffima habetur. Nec major commodiorque teftandæ gratitudinis oportunitas offerri potuit, quam fi in ejus decus & fplendorem fe impendant Bataviæ civitates, quæ maximis aliquando beneficiis Remp. univerfam cumulavit. Triumphales pompæ virtutis & eminentioris fortunæ præmia funt. Vtroque nomine magnificentiam fuam explicuere Amftelodamenfium rectores. Erant Romanorum fumptus privatim tenues, publicè fplendidiffimi. illic parfimoniæ locum,hic dignitati effe volebant. Abfunt à luxu impenfæ largiores, quibus majeftas, fama, claritafque imperii afferitur. Non profunditur,quicquid in optimos Reip. finès effunditur. Nec mirum, majus aliquid conari civitates, quæ inter vicinas fua femper magnitudine præftitere.

Difceffus Reginæ ex Brabantia.

REGINA Mater,poftquam confilium cepiffet,relicto Brabantinorum folo & cognatis Poteftatibus, apud quas annos complures exegerat, Federatorum terras adeundi, per Tungrorum, Eburonum, Taxandrorum fines,& obvias Batavorum urbes,Dordracum, Roterodamum, Delphos, Hagam devenit, Principum & Gubernatorum Hollandiæ prifcam fedem. Hîc Illuftrium ac Præpotentum D.D. Ord. Generalium magnifico occurfu & falutatione excepta, quod jam antè ad Sylvam Ducis fecerat Celfiffimus Araufiorum Princeps, itineris fui tædia aliquot dierum mora difcuffit. Ire per viarum fingula, & pomparum formas,& feftivitatum modos,longi foret fermonis, nec noftri eft inftituti. Ea folum exequar, quæ fub Reginæ Adventum hic gefta,& exhibita publice

Excipitur à Celfitudine Auriaca, obviis Civitatibus, & D.D. Ord. General.

blice fuere. Tenebatur Illa unicè visendæ hujus Vrbis desiderio, de qua famâ multa antè magnaque inaudiverat. Pridie Calendarum Septembris, qui Augusto ultimus fuit, iter eò fecit, comitibus Celsissima Amelia, Principis Auriaci conjuge, Mauritia Lusitaniæ Principis Filiâ, Florentio Pallantio Culenburgi Comite, Ioanne Wolphardo Brederodio, Brederodii, Vianæ &c. Domino, vidua Domini de Potles, Brederodii sorore, ejusdemque Filia natu maxima, Iohanne Kerckhovio Polyandro, Heenvlietiæ Domino, Sylvarum Hollandiæ & agri Putteni Præfecto, & Nobilium aliis. Notat ingeniosa quorundam curiositas sacrum Romano Imperatori mensem militasse proficiscenti Imperatrici, Augustum Augustæ. eoq; illum excurrisse die, quo Illa ad augustam Imperii insignibus civitatem properabat. *Amstelodamum proficiscitur.* Per Batavorum & Kenemariorum agros profecta vergente in vesperam die Harlemum venit. quæ inter septem primarias Hollandiæ civitates in Consessu D. D. Ordinum secunda loquitur, dura obsidione artiumque plurimarum laudibus, præsertim typographicæ grandi invento celebris. Quod cum nunciatum esset A.A. Amstelodamensium Consulibus, nulla mora Syndicum suum Guilielmum Borelium, Duynbekæ Dominum, eò ablegavere, rogatum, ut Vrbem quoque suam adire Regina Mater dignaretur, sive terrestri, sive maritimo itinere in illam invehi mallet. Hoc gratius fore Regiæ Majestati, & tali Emporio conveniens ac decorum magis, ob celocium & Liburnicarum navium oportunitatem ac elegantiam, ac vectoriarum insuper longo pulchroque ordine in anchoris stantium insolitum exteris conspectum. Excepit be-

nignè Consulum invitationem Regina, & postero se die, Deo permittente, affore significavit, minus placere iter maritimum, ob aëris marisque incertam tempestatem, præferri terrestre, ut tutius commodiusque. Per noctem Harlemi commorata debitis à Senatu honoribus accepta fuit, juvantibus communem gratulationem civibus. Ipsis Calendis Septembris, Mercurii die Amstelodamum Mercurii studiis negociisque vigens oppidum petiit, non ea via, quæ per aggeris mari objecti sinuosa circumducit, sed quæ propter Fossam Novam recto & compendioso in urbem extenditur tramite. Dies ad omnem serenitatem compositus arridebat adventanti Mediceæ, felicior futurus, nisi vespertino imbre mensis etymo fidem fecisset.

Ad viæ medium locus est, ubi validis pandisque cataractis se in Austrini maris sinum exonerat Lacus Harlemensis, à publica hospitum domo, quæ Cervi insigne præfert, appellationem habens. Convenerat huc Consulum præscripto (nondum enim qua via urbem esset ingressura Regina constabat) Liburnicarum navium numerosa classis, inter quas quæ Reginam, Principem comitesque illustriores veheret, Prætoria una erat, Societatis Indiæ Occidentalis usibus inserviens, tapetis stragulisque decoris instrata, & fulgidiore conopæo tecta. Omnes velis, carbasis, dolonibus, pictis rostris pluteisque spectabiles, ad proram & puppim machinis bellicis formidabiles adventum Magnæ Matris operiebantur. Immensæ longitudinis vexilla & navalia, ex serico, bysso, sindone aplustria pro ornamento erant. Non alia facie reges ducesque suos Athenæ, Cleopatram Ægyptus, Agrippinam

nam Roma, Alexandrum victa Tyrus recepit.

Hîc rogata iterum Regina, uti arbitrii sui esse sineret, vel cœptum iter curru prosequi, vel conscensa Prætoriâ speciosa, quam videbat, classe circumfundi, stetit in sententia, sive ob mutatam nonnihil aëris faciem, sive longiorem per aquas viam fore crederet, sive comitum formidine. Vti classem Yæ fluento innatantem cernere erat, ita in continente Equitum patritiorum turma occursu suo jucundissimum præbebat Reginæ spectaculum. Non mercenario illa constabat milite, sed optimatium & opulentiorum civium selecta sobole. non necessitate ad bellum, Principis aut Magistratus jussu convenire solita, sed sua voluntate ad honestam corporis animique exercitationem. Calcaria, stapedes, frena, bullæ, fibulæ, contorti in cincinnos non sine artificio capilli & jubæ, & id genus alia equorum ornamenta aureis argenteisque bracteis fulgebant. Sellæ, pectoralia, stragula precio & pulchritudine certabant. Enses, sclopeta pro armis erant. In pileorum verticibus discolores plumæ radiabant. Equis caput erectum argutumque, oculi vivaces, magni & micantes, auriculæ breves, collum juxta caput gracilescens, pectus amplum, pleni lumbi, pedes lati & villosi. Coloris plurimi punicei vel castanei, quidam nigri, quidam varii & ex pluribus temperati. Quorundam generositatem arguebat pedum color niger, cana & crispa coma, maculæ zonæque rubræ. Erant, quos stellula in fronte commendabat. alios quatuor pedum, alios duorum, alios unius vel dextri vel sinistri candor. Ex circumversione ad utrumque latus versatiles agnoscas, ex incessu elegantes, ex habenarum motu obse-

Præmissa Reginæ in occursum Equitum patriciorum phalanx, & Liburnicarum navium classis.

obſequentes & faciles. Quod ſi qua ſonum procul arma dedere, ſtare loco neſcii. Stantes ſpumantia mordebant frena, humum arrectis auribus pede pulſabant. Ibant ad numerum & hinnitu dominorum ſuorum inſtituto adfremebant, ea gravitate, ac ſi Regiæ ſe Majeſtati præire arcano inſtinctu cognoviſſent. Incedebant factis ex terno equite contuberniis. Præcinebant tubicines tres purpurea veſte induti, & tubarum clangore aurium gratiam demerebantur. Equites amictus forma colorque diſtinguebat. hi ſerico velluto, hi Tyrio, hi Phrygio, hi bombycino, hi fimbriato, alii undulato ſpecioſi ac decori. pro ſuprema veſte pleriſque lorica erat coriacea, militaris habitus. Adſpectus omnium & ſingulorum pulcherrimus. Nolo hic mihi objici Hannibalis dictum, de *forti magis & ſtrenuo milite, quam eleganti.* Nec illum Venuſini Poëtæ verſiculum moror; *Nil pictis timidus navita puppibus Fidit.* Quanquam enim ad bellum hæc non proceſſerit, ſed in Reginæ occurſum ſplendidiſſima phalanx, ea tamen illi ipſi florenti ac vegetæ Adoleſcentiæ ineſt vigor, ea animi magnitudo, & generoſitas, ut ſi non Maria, ſed Annibal ad portas eſſet, ab urbis illum mœnibus depelleret, pro aris & focis illis ipſis armis, illo habitu intrepida pugnaret, & quæ nunc oſtentationis gloriæque fuit, tunc ſeriæ militiæ foret armatura. Nec damnandus omnino in apparatu militari nitor. Plato, Tullius, ille duodecimo, hic ſecundo de Legibus libro, ad nullos alios uſus βάμμαλα volunt ſervari & adhiberi, quam ad bellica ornamenta. Ipſe Iulius Cæſar, imperatorum fortiſſimus, milites ſuos tam cultos habebat, ut argento & auro politis armis exornaret, ſimul & ad ſpeciem & quo tenaciores

ciores eorum in prœlio essent, metu damni. Ipsius Vegetii præceptum est, ut miles veste nitidus, armis fulgens incedat. Erat dicti agminis Equestris ductor Cornelius à Davelaer, Advocatus, Dominus de Petthem, qui subsistente ad pulcherrimi Equitatus intuitum Regina, in hæc verba eandem allocutus fuit, & cum tota post phalange in Vrbem deduxit. Oratio è Gallico Latine reddita ita se habet:

SERENISSIMA PRINCEPS,

Hæc, quam coram vides, equitum patriciorum hujus Civitatis turma est, quæ D. D. Consulum & Rectorum hujus Reip. jussu, & augustæ ac incomparabilis dignitatis ac ingentium meritorum tuorum intuitu, M. T. Amstelodamense territorium limitesque intranti in occursum procedit, in testimonium ac documentum publicæ, quæ Vrbem hanc affecit lætitiæ, in qua Civium singuli gaudent, exultant, ac sibi gratulantur, quod M. T. præter beneficiorum cumulum præsentiæ suæ fulgore, veluti novo sole, Vrbem hanc Amstelodamensem illustrare dignetur. Officia nostra, quæ à nobis præstari M. T. possunt, liberaliter & prolixè offerimus, speciatim vero, uti M. T. intra Vrbis portas in eum locum hoc comitatu deduci se sinat, in quo excellentiores magnique nominis Principes, quoties huc concedunt, divertere & publico nomine excipi solent. ubi M. T. experietur, hoc nostrum officium à deditis illi cultoribus profectum, leve esse gratitudinis specimen, nec ulla ratione magnitudini Tuæ maximisque meritis respondere.

Regina actis D. D. Consulibus gratiis, benevolo animo has officiosas patricii Equitatus voces excepit.

Civium centuriis suæ per Vrbem assignatæ stationes.

Quæ dum foris geruntur, in Vrbe ex Consulum mandato omnia decenter magnificéque composita fuere. Civium selectorum centuriæ viginti, antiquissima Civitatis præsidia, Reipubl. nervi ac robora, sub suis singulis Ducibus coire jussæ. Cautum id semper providis civitatibus fuit, genitis sibi potius, quam ascitis militibus credere; nec ita fidere externis auxiliis, ut non plus sui roboris suarumque propriè virium intra mœnia sua habeant. Arma illis diversa, hastæ vel sclopeta majora. Habitus vel pro ordinum ratione, vel ex arbitrio aliis alius. Pectus, tergum, brachia, femoraque ferreo thorace, caput galea tecti. Omnium numerus quatuor facile millia excedebat. His cohortibus suæ assignatæ per Vrbem stationes. Aliæ sub ipsam portam Reginæ adventum præstolabantur, aliæ longo tractu viam omnem, quæ per Aggerem Novum, Forum ipsum vicosque complures in Aulam Principis abit, pulchro ordine hinc inde oppositi tenebant. Quibusdam assignati pontes celebriores tres, quibus Dameracum insternitur, nec non ejusdem cajetæ marginesque. Est illud Aquarum ex Ya flumine aut potius Austrini maris sinu intra Vrbem se, usque ad Damensem cataractam, recipientium laxior alveus, navium vectoriarum quæ ad mercatum huc confluere undecunque solent, necnon frumentariarum oportuna statio. Hoc tempore remotis Rectorum imperio navigiis omnibus, vacuum locum fecerat adventanti (uti opinio erat) per maritima Galliarum Imperatrici. Quin his ipsis Aquis exhibenda Spectacula sub pontibus occultè asservabantur.

Ædium

Ædium ab utroque Dameraci latere feneſtræ & circumfuſa tecta magno ære conducta cupidæ plebis deſideria arguebant. Verum huic omni apparatui iſto & poſtero die quies fuit, poſtquam aliud ſibi in Civitatem iter deſtinaſſet Galliarum Princeps. Producta ex publico Armamentario tormenta bellica juxta Yæ oram, & eminentioribus locis, ac promontoriis diſpoſita fuere.

Ferias & vacationes ab opere tota ſibi indixerat Civitas. Non quemquam ætas,non ſexus,non negociorum moles, & rei familiaris cura retardavit, quo minus domo ſe proriperet & oculos paſceret regio vultu. Mirum quanta confluentis undique multitudinis per vicos, plateas, compita fuerit concurſatio, virorum, matronarum, puerorum & puellarum. Vidimus oppletas vias & jam tunc vere invias. Vidimus tecta ſpectatorum pondere laborantia. Vidimus ex arborum ramis, ex navium antennis non ſine diſcrimine pendentes,quibus locum terra negabat. Exterorum, advenarum, civium & indigenarum par ubique contentio & honeſtæ curioſitatis æmulatio. Veſtibula alii, coronas & projecturas ædium tenebant. audaciores faſtigia ipſa,loricas & acroteria inſederant. erat temeritati locus, ut eſſet ſpectaculo. Compluvia præ conſcendentium frequentia ruinæ proxima fulcris ſuſtentabantur. Fori inſuper & theatridia paſſim erecta recipiendo populo.

Sub horam pomeridianam quintam affulſit Mediceum ſidus, & Amſtelodamenſe Emporium ſubiit Regum Mater. comitante eam uſque & præcedente Equitum turma. *Hæc* cernas *præcedentia longi* *Iuvenal. Sat.10.*

Agminis officia & niveos ad frena Quirites.

Tunc explosæ ex omni Vrbis parte bellicæ machinæ & terribiles balistæ immani fragore de Reginæ ingressu fidem fecerunt. Tot simul crepitantibus tonitruis, tot emissis fulminibus, videre erat aerem flammis undique accendi, cœlum fumorum unda involvi, terram tremore quati & vibrari. Pendentes in turrium sublimibus campanæ grandiores commune gaudium per vicina rura deferebant, minores perjucundo modulamine & concentu suavissimo, populi applausibus accinebant.

Sub ipsum Vrbis introitum & Harlemensem portam, Andreas Bickerus ex Consularium ordine, militiæ Vrbicæ Tribunus, & legationibus apud Poloniæ & Sueciæ Reges clarus, Petrus Reael ærarii publici Quæstor, Gerbrandus Nicolai Pancratius Senator, Iacobus Bickerus Senatus Indiæ Orientalis Assessor, Civium Centuriones, præeunte verba Syndico Cornelio Boomio, Reginam gratulantes accepere. Quæ Syndicus dixit, latinè reddita hæc sunt:

SERENISSIMA DOMINA,

Reginam affatur Syndicus C. Boomius.

D. D. Consules hujus Reip. militiæ Vrbanæ Tribunum, & ceteros Civium Duces quotquot præsentes adsunt, huc præmisere, eo fini, ut tam de publico gau-
„ dio super felici M. V. adventu coram testemur, quam
„ de gloriâ, quæ perpetuo hinc Vrbem Amstelodamen-
„ sem manebit. Insuper ut M. T. rogemus, eo nos hono-
„ re dignetur, uti à Tribuno Centurionibusque M. Tua
„ in Aulam Principis deduci se patiatur: ubi D. D.
„ Consulibus oportunior feliciorque se offeret tuo per-
„ missu occasio declarandi abunde benevolam animo-
rum

rum ſuorum propenſionem, & ibidem debitâ vene- „
ratione obſequia ſua M. T. nomine hujus Civitatis „
offerendi. Quamobrem D. Tribunus & Centurio- „
nes flagranter expectantes, uti M.T. in ſupra dictum „
locum ſe à nobis deduci ſinat, ſubmiſſe rogant uti „
M. T. hanc benevolentiæ noſtræ ſinceram profeſſio- „
nem benigne interpretetur, tanquam à M. T. devo- „
tis cultoribus & humillimis clientibus profectam. „

Regina oblata à Tribuno & Ducibus liberaliter honoris officia, æqua mente, & ſerena fronte perhumaniter accepit.

Atque hinc digreſſa, media inter pompæ triumphalis, equitum præeuntium, peditum ſubſequentium agmina, inter ſtantes hinc inde & cataphractos Civium ſpecioſos denſoſque ordines per plateam, cui à Novo aggere nomen, ad Curiam Forumque perrexit, lentius procedente equitatu curribuſque, quibus Illa comiteſque vehebantur, ob ſtupendum & incredibilem hominum accurſum, qui viarum non ſolum ſpacia obſederant, ſed rotis ipſis non ſine periculo inhærere videbantur.

Ingreſſus Reginæ in Vrbem.

Vbi à Foro in arctum cogi incipiunt oppoſitæ domus, in altum aſſurgebat Arcus Triumphalis, pulchra & decora ſpecie. In ſummo faſtigio Navigiolum ſtabat, vetus Sigilli Amſtelodamenſis character. Ex mali ſummitate fluebat Vexillum ſericeum coloris rubri. Panda navis pars Hollandiæ Comites duos habebat, ad priſci ſeculi morem cataphractos, quorum indultis privilegiiſque fruens hæc Civitas, ſymbola hæc gratæ perpetuæque memoriæ eſſe voluit. Appoſitè Navem ſibi vendicavere, qui navium beneficio

Arcus Triumphalis.

totum terrarum orbem permeantium in hoc culmen, in hanc magnitudinem excreverunt, quæ ſociis honori, hoſtibus terrori, longe poſitis ſtupori eſt. Quibus Indum utrumque mercator noſter adit & gemino orbi merces infert, compactæ in unum tabellæ ſunt. His remotiſſimarum regionum lucris & commodis fruimur. His Moluccas, & Braſiliam Luſitano & Caſtellæ Domino procul ereptum ivimus. His tentatæ per Septentrionem & Scythicum mare profectiones celebrem noſtrorum fortitudinem fecerunt. Hæ ſunt, quæ mari Pacifico & Sinui Mexicano non ita pridem incubuere, & auri argentique immani pondere potentiſſimum Regem exuere. ut meritò Navis inſigni gaudeat, quæ navium officio uſibuſque felicitatem ſuam & potentiam debet.

In Arcus theatro exhibitæ Nuptiæ Henrici IV & Mariæ de Medicis.

In Theatro Arcus editiore, primum Spectaculum fuere Nuptiæ Chriſtianiſſimi Invictiſſimique Regis, HENRICI IV, Galliarum & Navarræ Regis, & Chriſtianiſſimæ Reginæ MARIÆ DE MEDICIS. Cernas ſtare illuſtre & venerabile par, junctis in fidem matrimonii dexteris, ea majeſtate, quæ Reges, ea venuſtate, quæ Sponſos, illo veſtium ſplendore, qui terrarum Deos decet. Sic Iovi Iunonem, Peleo Thetidem, Cyro Aſpaſiam, Auguſto Liviam, Honorio Mariam, Conſtantino Minervinam his ipſis nupturas Principibus adſtitiſſe reor. Stabat pone nuptiarum ſacer conciliator. Et ne ſine Numine res tanta geri videretur, cœleſtes Genii ſupra regales vertices Coronam regiam ex alto ſuſtinebant, ut Deo ipſi, cujus illæ Mentes adminiſtræ ſunt, placere tantorum Conjugum federa innueretur. Regis caput frontemque laurea redimebat, triumphantium Imperatorum decus.

3

cus. Cetera totum corpus cataphractus erat, ut conſtaret, inter hæc ipſa gaudia & nuptiarum feſta de regni ſecuritate Regem cogitaſſe, nec tunc belli neceſſitate aut Mavortiis curis expeditum fuiſſe, cum mollem amictum exigeret dicata Veneri celebritas. Nec abit ab hiſtoriæ fide hic habitus. Refert enim Thuanus, Regem militari habitu indutum fuiſſe, cum nuptiarum cauſa Reginam Lugduni primum acceſſiſſet. Ex humero chlamys pendebat, byſſo ſericoque fulgida, ne à nuptiis nitor omnis veſtiſque abeſſet Majeſtati conveniens. Galeam tot victoriarum teſtem, toties hoſtium ſanguine adſperſam, inter telorum undique ingruentium agmina & nimbos tutam inviolatamque puer armiger gerebat. Reginæ vultum heroica dignitas, gravitas, gratia habebat. Dignitas, quæ Ducis filiam; gravitas, quæ MEDICEAM; gratia, quæ Conjugem decebat. Veſtis longum ſyrma trahens ſerica & cærulei coloris Liliis aureis adſperſa, futuram Galliarum Imperatricem deſignabat.

Ad latus ſcenæ & Regis dextrum Hercules, non Leonis exuviis, quarum carior annona, ſed pelle Libyſtidos Vrſæ ſemicinctus, manu clavam tenebat, qua tot monſtra, Hydras, Leones, Tauros, Cerberos, Antæos, Cacos contudit. Non poterat aptior Sponſo Regi aſſignari Paranymphus, quam qui bellicæ virtutis laude, fortitudinis, prudentiæ, conſtantiæ gloria, tyrannidis pertinaci odio, ſcelerum averruncatione, libertatis vindicandæ zelo, ἀλεξίκακον illum & ἀποτρόπαιον Herculem referret. Ad pedes Herculis demiſſum ſcutum Liligeri Regni inſignia habebat. Huic ſe Mars gladium manu vibrans ſocium præbebat, ſine quo numine nec bella ſuſcipi nec confici poſſe olim credi-

creditum. Nec alienum, Gallici Martis nuptiis Threicium intereſſe.

Reginæ latus Paranympha Pallas claudebat, Sapientiæ Dea, quæ Reginis præit, & ad rectè faciendum ducit, ut honeſta à deterioribus, utilia à noxiis diſcernant, & quantum in ſe eſt regnorum incolumitati ſtudeant. Hoc conſpectu prudentiam MEDICEAM Regum fortiſſimo nubere ſcena loquebatur. Ex haſtæ ſuprema cuſpide vexillum fluebat MEDICEÆ domus inſignia oſtentans. Ægis non Meduſæ vultu, ſed iiſdem inſignibus inſcripta, Reginam illuſtris familiæ commonefaciebat. Placuit harum elegantiarum induſtrio inventori, fœdos crudoſque vultus & vipereum caput avertere ab amabilis Reginæ vultu & nuptiarum ſacris.

IN SPECTACVLVM.

EN, bellatori nubit MEDICEA *marito.*
Et Princeps Italûm nobile fedus adit.
Et rutilis juxta fulgens HENRICVS *in armis,*
Hac ſibi ſceptrorum ſpem genitrice facit.
Herculis hìc faciem videas, hic Pallada. quorum
Hæc regnis mentem commodat, Ille manum.

Avenionenſium ſeptenarii Nuptiis Regis & Reginæ accommodati.

Quia de Nuptiis Regiis ſermo eſt, referam non ut grave ac ſeverum aliquid, ſed laboris & induſtriæ plenum, Avenionenſes, tunc cum nuptura Regi Avenionem veniſſet Regina, in arcubus & theatris ſeptenarium numerum, qui auſpicatus & bonæ criſeos haberi ſolet, elegiſſe, ut Regi & Reginæ & Vrbi multis in rebus convenientem. Nam VII palatia in ea, totidem parœcias, VII monaſteria antiqua, VII devotarum

votarum virginum aſceteria, VII ptochotrophia, ſcholas totidem ac portas eſſe, Regem tunc ſepties ſeptem annos natum; novies ſeptimum repetita à Pharamundo origine numerari: Ad Arcas juxta Diepam ter VII die VIIbris feliciter certatum fuiſſe: Euriaca pugna in VII agmina quadrata exercitu inſtructo pugnaſſe: eam pugnam pridie Eid. Martias, hoc eſt bis ſeptimo menſis die viciſſe: ad Fontem Francicum VII menſe anni communis, hoc eſt Iulio, & bis ſeptima hora, hoc eſt ſecunda poſt meridiem, Regem pugnaſſe, & eodem menſe in S. Dionyſii templo ſolenni ceremonia majorum religioni nomen dediſſe: Samarobrigam Ambianorum ab Hiſpanis anno cIↃ IↃ XCVII captam & ſeptenario anni Solaris menſe receptam: XXVII Februarii regia inſignia Autrici Carnutum pompa ingenti ſumpta, & ter ſeptimo die Iunii pacem cum Hiſpanis factam: Reginam XXVII annis natam: Ferdinandi VII ex Auſtria familia Imperatoris neptem: XVII triremibus advectam adveniſſe: prætoriam vero XXVII paſſus longam, XXVII utrinque remigum ordines habuiſſe. Addamus & nos tot ſeptenariis ſeptenarium unum, VII anni Solaris menſe Amſtelodamenſe Emporium ingreſſam eſſe Reginam.

At gravius de Nuptiis hiſce apud Reginam Maſſiliæ dixit Guilielmus Varius Præſes. Adſcribam orationem, tanquam futuræ fecunditatis Regiæ præſagam & prænunciam:

Ad optatiſſimi Galliæ toti adventus tui famam, Chriſtianiſſima Regina, ecce Themidis adyta, Iuſtitiæ ſacraria & penetralia cuncti deferimus, ut pedibus tuis advoluti, qui alios ad obſequium cogimus, *Oratio Varii habita ad Reginam, cum Maſſiliam Regi nuptura appuliſſet.*

 obe-

„ obedientiæ Tuæ Majeſtati præſtandæ exemplo præ-
„ iremus, & fidem voti relligione obligatam hoc longe
„ honorificentiſſimo officio defuncti exſolveremus. in
„ te tuoque adventu deſideria omnia publica, cuncta
„ vota exhauſta, & conſumpta ſunt, nihilque ad ſum-
„ mæ felicitatis cumulum deeſt, niſi ut quæ Deus Opt.
„ Max. bona contulit, propria deinceps faciat, & felici-
„ tate per te conceſſa, quam diutiſſimè fruamur. Rex
„ nobis contigit, virtute præſtans, benignitate admira-
„ bilis, fortitudine incomparabilis, qui laboribus ſuis
„ Regno quietem, periculo proprio ſecuritatem, victo-
„ riis gloriam conciliavit. verum in tanta ſeu lætitiâ
„ ſeu felicitate nonnunquam triſtis cogitatio ſubibat,
„ humanæ conditionis fines à natura præſtitutos eſſe,
„ nihilque ſub cœlo perpetuo durare, & quod cuncti
„ aſſiduis votis immortale exoptabant, aliquando deſi-
„ turum. ſolitudinem vero illam & cœlibatum in quo
„ Rex degebat, vitam ipſi, quæ cunctis adeo cara erat,
„ minus gratam reddere, & ſpem heredis, cui quan-
„ tum patri debebat, tantum olim debitura eſſet Gallia,
„ adimere. in hac futuri anxia cogitatione defixis,
„ quaſi cœlo demiſſa nobis illuxiſti, cunctaſque triſti-
„ tiæ nubeculas vultus tui ſplendore diſcuſſiſti, &
„ tranquillitatis, quâ ſub optimo principe quaſi preca-
„ rio fruebamur, ſolidum gaudium feciſti, ſpe haud
„ dubia fore, ut adſpirante Dei gratia in familia regia
„ intermortuæ per tot annos ſucceſſionis ſpes per te
„ renovetur, & digna tanto regno numeroſa proge-
„ nies, quæ patrem virtute, matrem ſanctiſſimis mori-
„ bus referat, ad regni alioqui nutantis fulcimentum
„ ſuccreſcat. proinde devoti numini Majeſtatique Tuæ
„ fauſtum felicemque tuum ad littus Gallicum appul-
ſum

ſum gratulamur. Deumque ſupplices comprecamur, ut diu apud nos & nobis feliciter regnes : ut ſæculum quod nunc ingredimur, cum deſinet,te cum Rege marito ſuperſtite incolumem videat, & quæ ventura ſunt, beatam tot Regum ex te naſciturorum matrem prædicent. magni Regis & cui vix parem priora ſæcula habuerunt, uxor venis, magnitudinem Auſtriæ familiæ, unde orta es, prudentiam ſapientiamque Mediceæ, unde nomen trahis, tecum in domum ejus inferens. viciſſim memor eſto,idque tibi multoties repetitum puta, non ſolum te ad potentiſſimæ toto Chriſtiano orbe Reginæ titulos, ſed etiam ad beneficentiſſimæ tot populorum, quorum Rex pater eſt,matris munus per hoc matrimonium à Deo vocatam : age ergo, & ut tori conſors, ſic regiæ ſollicitudinis in poſterum particeps, hanc gloriam occupa, & populos imperio communi ſubditos, de quorum ſalute & quiete aſſiduè Rex cogitat, pari erga Francogallicum nomen, cui nunc omine felici inſerta es, caritate proſequere, ut læti non ſolum ipſi tibi ſerviant, ſed vicini eandem felicitatem cum à ſuis principibus adepti fuerint, eam ſe tuo exemplo debere fateantur.

Exhibuimus Nuptias ſpectaculo. Nunc ut à ſpecie maximarum rerum & fictis imaginibus ad res ipſas & vera dramata Lectorem revocem, Nuptiarum modum formamque prout inchoatæ alibi, alibi conſummatæ fuere,maximi Thuani verbis exponam: Inter multiplices (inquit ille) inſtantis belli curas ſerium de matrimonio Regis cum MARIA MEDICEA Franciſci Magni Etruriæ ducis F. negotium minime intermiſſum eſt. prius cum Margarita Hen- *Nuptiarum deſcriptio ex A. Thuano.*

 rici

» rici II F. & Caroli IX ſorore ante XXVIII annos
» contractum, cum ſententia à Franciſco Ioüſa Cardi-
» nali lata nullum eſſet declaratum, protinus Nic. Bru-
» lartus Sillerius, qui apud Pontificem regii oratoris
» munere fungebatur, Florentiam cum mandatis am-
» pliſſimis excurrit, ut conditionibus jam agitatis &
» conventis Regis nomine ſubſcriberet. poſtea Rex in
» Sabaudiam profecturus, ſpeciale mandatum ſponſali-
» tia contrahendi ad Ferdinandum Magnum Etruriæ
» ducem, MARIÆ patruum, per Rogerium Bellogar-
» dium magnum Franciæ hipparchum mittit, qui cum
» XL è nobilitate delecta Maſſilia ſolvit, & Liburnum
» XII Kal. VIII br. appulit, triduo poſt Florentiam
» ingreſſus, & à Ioanne & Antonio familiæ Mediceæ
» naturalibus liberis perhonorifice exceptus. ex Pala-
» tio Pitiorum obviam ei proceſſit Ferdinandus ipſe
» Magnus Etruriæ Dux cum omni aulico comitatu, &
» poſt mutuas ſalutationes, ac gratulationes,cum man-
» data quæ à Rege Bellogardius habebat, intellexiſſet,
» ambo in Palatium perrexere,& Bellogardius ad MA-
» RIAM deductus literas ei Regis manu ſcriptas por-
» rexit, & mandata ampliora fidei ſuæ commiſſa expo-
» ſuit. VI Non. VIII br. Vincentius Mantuæ Dux
» cum Helionora MARIÆ ſorore, quam in uxorem
» duxerat, Florentiam venit, & poſtridie Reip. Vene-
» tæ orator Petrus Aldobrandinus Cardinalis ad Re-
» gem legatus de pace deſtinatus in itinere Floren-
» tiam divertit, ut nuptialibus ceremoniis Pontificis
» nomine intereſſet, IIII Non. urbem ſolenni pom-
» pa ingreſſus, quem ad portam uſque urbis Magnus
» Dux cum magno non ſolum aulæ, ſed univerſi ſacri
» ordinis comitatu venientem excepit, & ad latus ſini-
ſtrum

ſtrum cum eo incedens ad majus templum deduxit; „
ubi in pedes ambo deſcenderunt, & poſt peractas pu- „
blicas preces in Palatium diſceſſerunt. à cœna quæ „
lautiſſima parata erat, ad MARIAM ſalutandam Al- „
dobrandinus perrexit. die ſequenti nuptiales cere- „
moniæ peractæ, ipſo Legato ſacra peragente, & ad „
dextram MARIA, ad lævam Magno Etruriæ Duce „
Reginæ patruo adſtantibus. „

Atque hæ quidem Nuptiæ fiduciariæ fuere. At poſtquam ex Italia in Galliam appulit Regina, & Lugdunum venit, ipſa matrimonii ſolennia Rex ipſe abſque fidejuſſore explevit. Hìc Regina totos octo dies Regem, qui ad S. Catharinæ propugnaculum profectus fuerat, tandem v Eid. xbris adproperare intellexit, & eo die adfuturum. Cœnam temporius cum ſumſiſſet & in proximum conclave conceſſiſſet, præſtò Rex militari habitu adfuit. Tum celebrata denuò Nuptiarum Florentiæ contractarum, ſolennitas fuit, frequentiſſimo principum, procerum & illuſtrium matronarum, necnon oratorum externorum cœtu, cui inter alios Carolus Ligneus Arembergii Comes, Alberti & Iſabellæ Archiducum nomine interfuit.

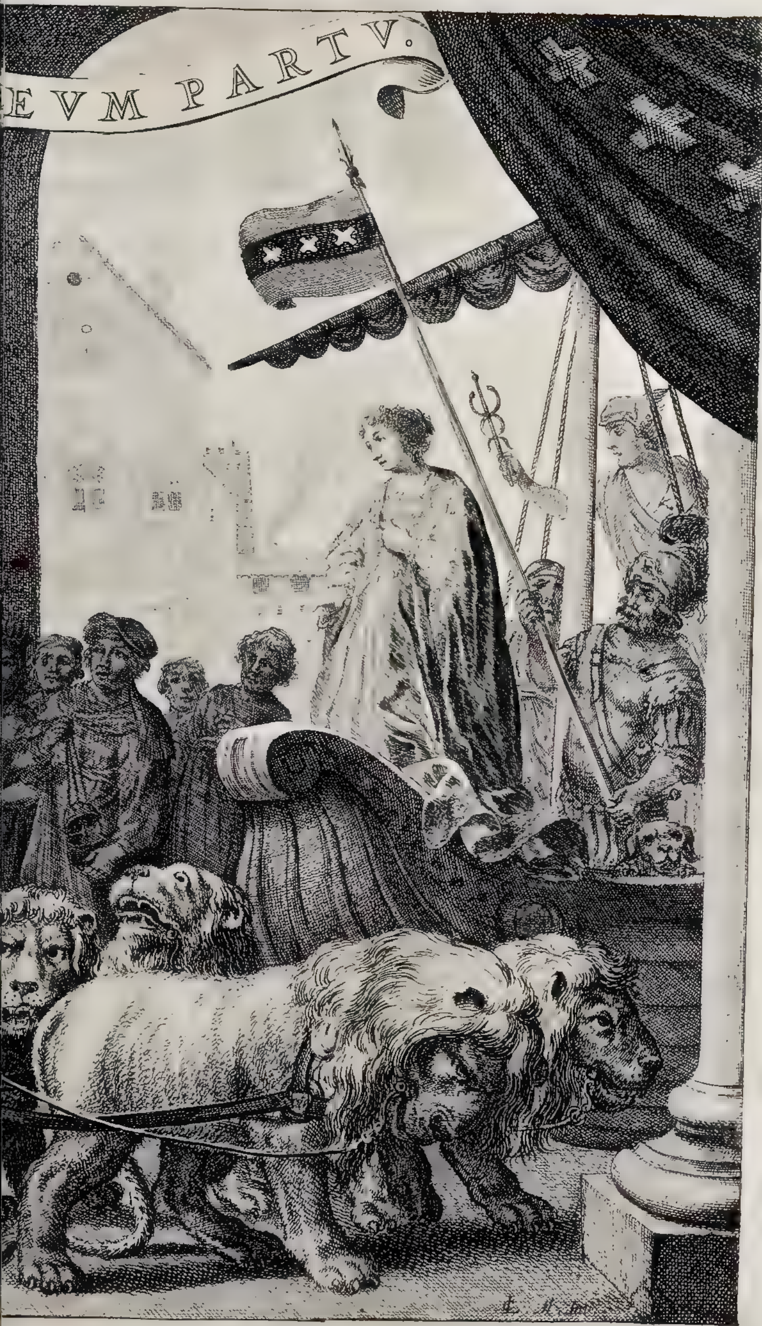
Verum ut ad Arcum Triumphalem revertar, Regina curru in Theatrum obverſo, intentiſſimis oculis omnia contemplata, non antè hærere hic deſiit, quam explicatæ cortinæ tantos Conjuges ſpectatoribus ſubduxiſſent. Hinc per eos vicos urbiſque vias circumducta, quæ & celebriores, & patentiores curribus pertranſiri commodius poterant. Itum per populoſam & denſam mercantium officinis Oletariam plateam, ubi ædium precia immenſa, ſpacia anguſtiſſima.

Mixti habitant aurifices, annularii, automatarii, æra-rii, gemmarii, ſcriniarii, coroplathi, quique Noricas merces diſtrahunt, culcitrarii,lapicidæ, armorum politores, ſcandularii, ſtatuarii, ſtannarii, thoracopæi, linarii, ſericarii, veſtiarii, œnopolæ,pelliones, pileones, limbularii, aromatarii, pharmacopæi, cerarii, aliaque opificum & propolarum genera infinita.

Hac progreſſa pompa triumphalis, inde per vicum Liſdelam, flexoque mox in meridiem tramite, per eam foſſam, quæ ob ædificiorum elegantiam Holoſericæ nomen meruit, eò loci deventum, ubi ſe aperit Sagittariorum platea, ad pontem, cui appellatio ab exoſo non Auguſto Cæſari,ſed Hebræis animali. Hic alter ſurgebat Arcus, altitudine, forma, picturata fronte adſpectabilis. In ejus faſtigio grandibus literis ſcriptum legebatur hoc Maronianum hemiſtichium, LÆTA DEÛM PARTV. quo ad Reginæ Matris illuſtres Regioſque Partus alludebatur. Subſiſtente Regina, & deductis cortinis, Ecce è ſublimi oſtentum alterum fuit ipſa MEDICEA, quæ ad Berecynthiæ Deorum matris ſimilitudinem, auguſto ſplendidoque currui inſidens, habenis ſuis non columbas junxerat Veneri ſacras, non aves Iunonias, non Bacchi Lynces, ſed Leones, quos Berecynthiæ proprios eſſe voluit fabuloſa ætas. Equis vecti fuere Romanorum Imperatores, quamdiu ſtetit Reſpublica. At erepta libertate,primus Leones, Deorum velut æmulatione, ad currum junxit Triumvir M. Antonius. Vehebatur olim Berecynthia Phrygias turrita per urbes cœleſtibus Dîs cincta. Simili vultu Gallorum Berecynthia viſa hic fuit, cincta undique & ſtipata terreſtrium Deorum ſobole. Anteriore currus

Arcus Triumphalis alter Reginam exhibuit ſub Berecynthiæ Deorum Matris ſpecie.

LÆTA

EVM PARTV.

rus parte sedebat LODOVICVS Iustus, Galliarum Rex, PIVS, FELIX, AVGVSTVS, sedebat juxta IOHANNES BAPTISTA GASTO Celsissimus Aurelianensium Dux. Posteriore currus parte eminebant filiæ tres, HENRICA MARIA, quæ Augustissimo Britanniarum Regi, CAROLO, Fidei Defensori: ISABELLA, quæ Potentissimo Hispaniarum Regi PHILIPPO IV: & CHRISTINA, quæ Magno Sabaudiæ Duci Victori Amadæo nupsit. Distinguebantur suis singuli singulæque propriorum Regnorum & Ducatuum insignibus. Pari liberorum numero circumfusus Germanicus Cæsar de Cheruscis, Cattis, & Angrivariis speciosissimè triumphavit: Augebat (inquit Tacitus lib. II Annal.) intuentium visus eximia ipsius species, currus quinque liberis onustus. Currum cingebant Virgines quatuor, quæ Europam, Asiam, Africam, Americam exhibebant. Singulas mundi partes ex suis erat noscere proventibus. Quæ omnia eo consilio ordinata crediderim, ut insidentes materno currui Regem Reginasque, imperium per has ipsas Vniversi partes vel proprio vel maritali jure diffundere, constaret. His versibus ad Deorum Matrem Berecynthiam, & Reginam Regum Ducumque Matrem allusum fuit.

QValis per Phrygias quondam Berecynthia portas
Vecta fuit, partu tot celebrata Deûm,
Ingredere auspiciis nostram felicibus Vrbem,
Atque oculos per me fer, MEDICEA, *tuos.*
Quos portus, quæ tecta vides, turresque, ratesque,
Templaque, fortunæ sunt monumenta meæ.
Per terras fluctusque vagor, sua munera mundus
Mittit, & hic precio prostat uterque suo.

Cæsa-

Cæſaream felix, abavo donante, coronam,
Et decus à veſtro ſanguine grande tuli.
Ad Te præteriti redeat nunc gratia facti,
Et non immemorem, maxima Neptis, habe.
Sic placui defenſa tuo Regina marito,
Sic nato de Te Rege beata fruor.
Si majus genuiſſe Deos, Regeſque, Duceſque,
Jam Matri liceat tot placuiſſe Deûm.

Ex Currus hujus adverſa fronte ſpectabatur Navigium, Reginæ velut obnavigans. In ejus prora Virgo, Amſtelodamenſem Vrbem repræſentans, ſpecioſa, elegans, veſtimentis pulcherrimis fulgens, prono ad omne obſequium vultu, corporeque nonnihil inflexo, Reginæ reverenter ac demiſſè communem ſalutationem votaque publica offerebat. Erant in eadem conſpicui Hollandiæ Comites duo, quorum ſupra facta mentio. Eorum alter haſtam manu gerebat, è qua vexillum pendebat Amſtelodamenſium inſignibus intextum.

Ingreditur Aulam Principis Regina hoſpitii ſui locum.

Hujus Spectaculi lætiſſimo adſpectu cum ſe expleſſet Regina, Aulam Principis, quæ jam in propinquo erat, ſubiit, profectionis ſuæ & pompæ triumphalis terminum. Solent hac Domo excipi Hollandiæ Principes & Gubernatores, quoties in hanc Vrbem deflectunt. quod cum accidat rarius, & non niſi deſtinato; in parte Palatii ſedem hic Concilii ſui ſibi delegere Maris Præfecti, ſive Collegium, ut vocant, Admiralitatis, ex Delegatis Federati Belgii conſtans. quibus tuendi adverſus piratas, & præſertim hoſtes Morinos, Oceani & navigantium ſecuritati invigilandi partes demandatæ. Area in medio eſt ſpacioſa, quadrata, teſſelatis ſtrata lapidibus. Porticus ad ſiniſtrum

ſtrum introeunti latus excurrit, in ambulacri uſum, a Senatu exſtructa Anno cIↄ Iↄ xciv, quo tempore, expugnata Groninga, Civitatem hanc triumphans ingreſſus fuit, illuſtris memoriæ Princeps, Mauritius Naſſovius. Atria, conclavia, cœnacula, triclinia habet ampla & magnifica, quibus excipi ſatis dignè eminentiores Poteſtates poſſunt. Et licet Majeſtati Regiæ auguſtius & magis regale palatium debebatur, tamen auguſtius memoria retrò Principum pandere Amſtelodamenſes non potuere. Fuit hoc Reginæ, quo tempore hic commorata fuit, hoſpitium. Celſiſſimæ Auranſiorum Principi ædes vicinæ, ſplendidæ capaceſque, mercatoris Trippii patuere. Illuſtri Culenburgi Comiti, Domino Brederodio, Sylvarum Hollandiæ præfecto, aliæ alibi habitationes aſſignatæ. Hortus Sagittariorum ædificio recenti ornatior, iiſdem Dominis prandii cœnæque ex Conſulum inſtituto locus fuit. In ampliſſimum cum ſe Atrium recepiſſet Regina, aulæis undique ſuſpenſis fulgidiſſimum, in ſublimiori ſede veluti throno conſedit. Theodorus Haſſelaer militiæ præſidiariæ titulo Majoris Præfectus, & Collegii Societatis Indiæ Orientalis Aſſeſſor, in eâdem Aulæ parte habitans, id negotii ſibi dari paſſus eſt, ut ea quæ ad Reginæ commoda, ſecuritatem, ac tutelam facerent, procuraret. Qui quam fidem hactenus Vrbi univerſæ, inpræſentiarum Reginæ omnibus modis probavit.

Conſules Reginæ adventum gratulantur, verba faciente Syndico G. Borelio.

Tum Nobiliſſimi, Magnificique Reip. Amſtelodamenſis Conſules, Curia egreſſi, à qua mota vel lætis vel triſtibus Vrbe non recedere in more habent, Reginam adiere, una cum Syndicis D. Guilielmo Borelio, & D. Cornelio Boomio, ut adventum Illi

S. P. Q. A. nomine gratularentur. Ingreſſi & ad ſalutationis officia admiſſi ; his verbis è Gallico ſermone verſis,eam affatus fuit Guilielmus Borelius,Dominus de Duynbeke, Vrbis Syndicus :

Serenissima Princeps,

Oratio Syndici. Conſules ac Rectores Reip. hujus, ſummâ veneratione Majeſtati Tuæ officia ſua, & devotam voluntatem ſubmiſſè per me offerunt : & ſuper felici Tuo in Vrbem hanc adventu læti gaviſique, in maximâ honoris ſui parte ponunt Regiæ dignitatis auguſtam præſentiam. hîc ut morari dignetur M. T. & Civitatis, ſi qua tanto faſtigio digna reperiri poſſint, commodis frui, ſeriò rogant obſecrantque. quin hoc nomine ſe M. T. debere fatentur, & Regalis Tui vultus ſplendore Emporium hoc irradiari, gloriæ ſuæ deputant. Si oculis uſurpare & perluſtrare illud non gravabitur M. T. Vrbem ſpectabit, quæ inter longi belli aſpera non ſolum infracta ſtetit, & priſtinum decus integra ſervavit ; verum grandibus inſuper incrementis aucta D. D. Ordinum cura, Regum fœderatorum ope,Veſtræque M. favore & gratia major ornatiorque evaſit. Quo beneficio cum M. T. obnoxius ſit Status hic in univerſum,privatim vero hujus Vrbis : nequaquam ſe iis officiis, quæ M. T. præſtari præſens occaſio ſinit, tantorum meritorum ſummam adæquaſſe, ſed longè infra illa ſe ſtare libens agnoſcit. Auguſtiſſima Domina,Reges Principeſque Supremum Numen imitari habent, cujus in terris vicem ſuſtinent. pro maximis aſſiduiſque beneficiis, ſinceræ voluntatis ac pronæ gratitudinis ſtudia accepant.

ptant. hæc ipſa Domini mei illibata & nunquam in- „
termoritura M. T. deſpondent & devovent : & ut „
Regio Tuo favore Remp. hanc porro proſequi ac „
tueri digneris, omnibus votis flagrantiſſime conten- „
dunt : & quidquid officiorum præſtari M. T. poteſt, „
eidem humillime & prolixe deferunt. „

Ad hanc Syndici Orationem placidè reſpondit Regina, gratias ſe agere Civitatis hujus Rectoribus, pro officioſa & plena erga ſe tam benignæ voluntatis ſignificatione : multis ſe retro annis hoc in votis quam maxime habuiſſe, uti celeberrimi hujus Emporii conſpectu frueretur propius. jam tempus ſe nactam, occaſionemque luſtrandi Vrbem, & coram ſtudioſius videndi, quidquid in ea viſu rarum eximiumque eſſet. iterumque gratiis actis Rectoribus Dominiſque hujus Reip. gratiſſimam ſibi hanc eſſe tam benignæ erga ſe humanitatis teſtificationem, plenis benevolentiæ vocibus ſignificavit. *Reginæ reſponſum.*

Hinc digreſſi Conſules, Celſiſſimam Ameliam, Principis Auriaci Conjugem, fidam Reginæ aſſeclam adiere, & gratulatione ibidem ac ſalutatione defuncti, in Curiam ſe recepere, ut ea curarent providè, quæ ex Reginæ eſſent & Reip. honore. Mos eſt, ut diſpoſitis per caſtra & oppida excubiis, teſſera, ſive Vox detur vigiliarum præfectis. Illam dare in caſtris, Imperatoris eſt, in civitatibus, Conſulum. Verum hanc dignitatis & ſupremi juris prærogativam Reginæ detulerunt, quæ dum hic fuit, Voces dedit in ſingulas veſperas, & primam quidem MARIÆ. Voluit prudentiſſima Regina nomen ſuum commodare cuſtodiæ & ſecuritati Civium, quorum propenſiſſimos *Conſules Principem Ameliam accedunt.*

erga ſe animos tanto concurſu, tot gratulationum, gaudiorum & feſtivitatum ſtudiis experta fuerat. quin leve putavit, vocis arcano tueri Remp. cujus cauſa quidvis vellet. in votis habebat futurum, ut non MARIÆ nuda recitatio, ſed MARIA ipſa Senatus, populi, mercantium honori, felicitati & utilitati aliquando conſuleret. Huic jam quies erat intra Aulæ parietes, ſed nondum Equiti noſtro, nondum militaribus Civium copiis. quo exceperant Reginam ordine, quo per Vrbem deduxerant, quo comitati currum fuerant, Aulam præterequitans ille, prætergreſſi hi, non niſi ſero veſpere magnificæ Introductionis finem fecere. Cives hic illic igneis miſſilibus in ſublime jactis, tenebris noctique lucem, privato quiſque affectu, fœnerabant. quæ licet ſummarum ædium & turrium faſtigià æquarent, infra tamen Majeſtatis ſuæ gloriam famamque attollebantur. Solùm reſolutus à meridie in pluviam æther queruli ſermonis nonnullis materiam ſubminiſtrabat. Erant, ut in divinationes prona ſunt mortalium ingenia, qui minus auſpicatam pluviam interpretarentur. contra qui optima in ſpe habent, non triſtitiæ & doloris, ſed lætitiæ bonique ominis prodigia cœlo portendi dicebant: fulſiſſe hoc die Solem, flaſſe leniter Zephyros, impulſum ſine procellis Neptunum aſſurrexiſſe Gallici maris Dominæ, Yam Amſtelamque læto murmure ripis adſtrepuiſſe, Vulcanum è machinis bellicis ignes ſuos evomuiſſe, tormentorum fragore concuſſam Tellurem: Non potuiſſe non etiam Iunonem, quæ aër eſt, in partem venire communis gaudii, nec aliâ illam ratione gaudium teſtari potuiſſe, quam ſi coactis, quibus imperat nubibus, in pluviam illas reſolvat,

ſolvat, & fœcundis imbribus in terræ gremium deſcendat. Dicebant alii, Berecynthiæ in foro Currum parari, hanc terram eſſe, quæ nullo beneficio magis, quam pluviæ, poſt ſerenos Soles gaudeat. Dicebant faſtidioſè graves, magnis voluptatibus comitem ire dolorem, triſtia miſceri lætis, ſecunda adverſis caſtigari: quaſi veſtium ſplendorem cœleſti madore adſpergi grave foret iis, qui animas pro Patriæ & Reip. ſalute devoverunt.

Sequens proximè dies luſtrandæ Vrbi impenſus fuit. Ejus Rectores Reginam à meridie in Domum Societatis Indiæ, quæ ad Orientem mercatur, deduxere. quò officioſa Præfectorum ejuſdem Societatis humanitas illam benignè invitaverat. Ædificium amplum eſt & ſpacioſum. Receptacula habet, in quibus Indorum aromata, piper, nuces myriſticæ, cariophylla, caſia, macis, aliaque ejus generis aëri exponi & inſolari commodè poſſunt. Porta, area, atria, conclavia magnifica omnia & ſplendida. In ipſo Præſidum triclinio, ubi convenire ſolent & conſilium de rebus ſuis habere, picturas cernas exoticas Chinenſium, Iaponenſium. Pendet magna Bataviæ Civitas arce ſua terribilis & inacceſſa. Pendet Iaponenſium Regis Aula, cui parem non habet orbis, precio, amplitudine, robore. Pendent circum Inſulæ Moluccæ, arces, ſylvæ aromatiferæ, oppida, portus, noſtri ſub alio Sole dominii. Pendent Sinarum populis proxima loca, favoris Belgarum apud longè diſſitos documenta. Arma exotica, haſtas, ſariſſas, ſecures, ſcuta teſtudinea parietes habent. Tabulata & contignationes in longum latumque expanſa, ſuiſque cancellis diſtincta, gemunt ſub pondere. Hic acervos cu-

Regina Domum Societatis Indiæ Orientalis luſtratum venit.

mulosque spectes serici facti infectique. Hic aliorum aromatum conditoria & proprias stationes. alibi succi, gummi, & tinctorum terræ suis singula locis stabulantur. Quicquid horum Moschus, Sarmata, Cimber, Germanus, Gallus, Italus, Afer, Græcus, Belga in usus suos convertit, hujus Domus mercimonium est. Instar marini æstus accedunt alia, alia recedunt. Porcellana vasa, quæ veterum Myrrhina esse Scaliger & Cardanus credidere, genus fictilium preciosissimum, gratissimumque huc quotannis majoribus navigiis inferuntur. Ac de his navigationibus, quod de victoria illa Mithridatica Pompei Magni olim Plinius, non immeritò quis dixerit, ea præcipuè ad margaritas gemmasque & transmarina ista utensilia mores inclinasse. Hujus Domus Societas parvis principiis nata, hodie in eam, Dei beneficio provecta est fortunam, ut quotquot sortis suæ symbolam primum contulere mercatores, jam illam quadruplaverint. Hæc ipsa suis opibus militem conscribit, exercitus colligit, castra figit, movetque, bella in alio orbe gerit, urbes expugnat, insulas subdit, classes adornat, terris, fretis, portubus Castellæ Dominum exuit, patriæ labores, alibi atterendo Hispanorum vim egregiè levat, denique ea agit perficitque, quæ à magnarum Potestatum conatibus non longè abscedunt.

In Domum Societatis Indiæ Orientalis.

FEcit iter Fortuna mari, pervenit ad Indos,
Et procul Eoo fixit in orbe pedem.
Memnoniæ patuere Domus, patuere Moluccæ,
Regnaque federibus tot sociata novis.

In tha-

In thalamos Aurora tuos jam claſsibus itum eſt,
Et Batavos alibi, tectaque noſtra vides.
Non ſatis eſt viciſſe domi. cum Sole vagamur,
Et tanto volupe eſt vincere teſte foris.
Sint veſtræ merces Indi, ſumus horrea Belgæ.
Quas Oriens fruges parturit, Arctos habet.
Servat hyems merces, quas torrida coxerat æſtas,
Et calidum gaudet mandere bruma piper.
Mittunt thura Arabes, permutant ſerica Perſæ.
Et ſpacioſa ſuas Java miniſtrat opes.
Parthica diſtentas onerant velamina puppes,
Poclaque Sinarum carbaſa plena vomunt.
Oſtia quot fundit Ganges, tot navigat unus
Amſtela, & externo ſub Jove bella gerit.
Lucra ſinus omnes nobis atque æquora pandunt,
Inveniunt quovis littore lucra viam.
Heſperio cum Rege ſolum partimur & undas.
Et formidati frangimus arma Tagi.
Qui dubitas, caſtella, domos, arceſque tuere,
Atque alio patriam crede ſub axe dari.
Sic aliis alius populis divenditur orbis,
Totaque ſe vendens machina, rurſus emit.
Quæque ferax longè ſpatiis immanibus Eos
Colligit, in Batavis continet una Domus.

Subeunte Domum Regina per inſtratam pulchrioribus pannis aream, ecce in patenti Atrio, Epulum apparaverant Societatis Præfecti, non in palati ſolum, ſed & oculorum nariumque oblectamentum. Potuiſſet Regum luxus ſumptuoſiore Illam menſa excepiſſe, at non aptiore Domus Indica. Ea quippe appoſuit, quæ Indorum propria ſunt, ſoli iſtius terræque nativas dapes vel quaſi dapes.

Ferculum ex mercibus Orientalibus Reginæ appoſitum.

Fuere

Fuere in veterum deliciis pavus è Samo, attagen Ionicus, grues Melicæ, hœdus ex Ambracia, pelamis Chalcedonia, helops Rhodius, ſcari Cilices, conchylia Lucrina, murenarum lactes, mulli Maſſilienſes, phænicopterorum linguæ. Harum lautitiarum & cupediarum nihil hic. Perſarum, Arabum, Moluccarum, Iaponenſium, Sinenſium dona, ſegeteſque habebant capaciſſima & panda Porcellana, quæ docto ordine longis menſis diſpoſita rei novitate afficiebant Reginam. Erat pro ferculo piper rotundum oblongumque, ſua ſpecie adſpectabile. Macis & Nuces myriſticæ triplices, aliæ involucris ſuis incluſæ, aliæ foliis macidis tectæ, aliæ conditæ, Moluccarum proprios proventus & benignitatem prædicabant. Cinnamorum & caſiæ ligneæ fiſtulæ decuſſatim in altum aggeſtæ Auroram matrem fatebantur. Cariophyllorum acervus, ſerici rudis & nondum elaborati faſciculi, Perſidis & Chinæ labor è patinis alte aſſurgebat. Borax candore oculis, Benzoinum nidore fragrantiaque naribus lenocinabatur. Muſcus, Styrax, ſantalorum ligna & tinctorum terræ, ſuis quoque exhibebantur lancibus. Erat adhæc inter viſus obſonia Draconis ſanguis concreto ſucco rubens, etiam tabellæ ex macidis ſucco, & Gutta gamba, flavo colore reliquis intermicans. Sabæorum thus & myrrha, Diis ſacra odoramenta, Galliarum Numini pro libamine erant. Cubebæ & Rheum officinarum & nata in cannis præcelſis ſacchara, & pulveris tormentarii terribilis materies, ſal petræ, ſive nitrum, ſuis locis diſpoſita. Etiam gummi lacca, & apum labor cera, & magni precii olea è macide & nucibus myriſticis, & zingiber non conditum & ſacchari conditura pellucens obſonium faciebant.

Erra-

Errabant MEDICEÆ oculi, quæ peregrinarum & insolitarum epularum fruens conspectu & attactu, cum Indis se, Moluccensibus, Persis, Arabibus, Iaponensibus, Sinis convivari jucunda animi agitatione putabat. Sordebant præ his diaria & consueta, phasiani, scarorum jecinora, perdices, sumen apri, & quicquid exquisitissimorum ferculorum largissimo sumptu in gulæ gratiam arcessunt delicati & fluentes. Non hic Asinii Celeris, aut Apicii, aut Claudii, aut Caligulæ, aut Cleopatræ portentosæ cupiditati litatum fuit. Non ad mensam flagitati remotorum littorum pisces, peregrini aëris volucres, alieni temporis flores. non hybernæ poculis rosæ innatabant, non æstiva in gemmis capacibus glacie falerna frangebantur. Omnia citra luxum, citra profusionem ea solum ostentabant, quæ mercatu annuo ex Oriente huc deferri consueverunt.

In Ferculum Orientalium mercium Reginæ Matri paratum.

Vidit, & insolitas mirata est Regia mensas
Mater, & Eoas attigit ore dapes.
Stabant antè oculos messes, quas miserat Indus,
Quas dederant Persæ, quas preciosus Arabs.
Delibat MEDICEA *suis fragrantia cannis*
Cinnama, & externo fercula missa solo.
Adspicit Auroræ segetem, thus, balsama, myrrham;
Et spaciis Superûm munera stare suis.
Hæc oculis placuere magis, magis illa palato,
Gustus, odor partes hic obiere suas.
Talia non posuit Thetidi convivia Peleus,
Non epulis istis accubuere Ioves.

Non hæc adſpexit Latium, cum victor ab hoſte
Romulidûm intraret mœnia Cæſar ovans.
Tunc aliquis dixit ſecum: quæ fercula ΚΌΣΜΟΣ
Hîc parat, hæc COSMI *filia grandis edit.*

Regina quædam guſtaſſe, quædam vidiſſe, contenta, cum ſibi perplacuiſſe hunc exoticarum mercium & deliciarum apparatum liberali oratione ſignificaſſet, actis gratiis, à Reip. Conſulibus, per ſpacioſam Vrbem cum univerſo comitatu circumducta fuit.

Regina Vrbis præcipua loca luſtrat.

Vidit ædificia palis ſtipitibuſque fulta, & ex ipſis altè educta paludibus, ut non minus hæc, quam Venetiæ aquis innatent. Vidit labore & induſtria cogi in obſequium terram, & invitam eas moles portare, quas ſibi relicta funditus abſorberet. Adſpexit dilatata non multis abhinc annis immani ſpacio pomœria veteris Civitatis ambitum adæquare. Vidit foſſarum & eam fluminum inſtar interſecantium ampliſſimos, & vehendis quaquaverſum mercibus aptiſſimos alveos. Per Regiam foſſam, ſive Cingulum, mox Dominicam, inde Cæſaream foſſam vecta, ædes ubique conſpexit mira felicitate ad omnem negotiationem, varietatem, ſplendorem, factas; ingenio plurimum in iis naturam ſuperante, quæ in longiſſimum non rarò proſpectum, & qui cujuſque oculos effugiat, protenduntur. Stupuit ad Cæſareæ foſſæ conſpectum, cui perſimile tota Europa, ſi exteris fides, non habet, ſive in ædium longam continuamque ſeriem, ſive in earum ad oſtentationem, pulchritudinem, decus, & habitantium commoda comparatas fabricas, ſive in frontiſpiciorum, veſtibulorum, faſtigiorum formas, vario opere interludente Toſcano, Dorico, Ionico, Corinthio, ſive in pontes lateritios aquis intermeantibus

tibus inſtratos, ſive in arborum ædibus oppoſitarum pulcherrimos ordines, aciem intenderet. Vidit Deo ſacras ædes & templa, non veteris ſeculi, ſed ſuperiorum annorum opera, ne jam pietatis ſtudia exoleviſſe credant, quotquot illa in majoribus noſtris meritò admirantur. Fuit, ubi cataractas vidit maris fluminumque repagula, & cum res exigit, emiſſaria, quibus Oceano catenas injicit, & obices ponit vis ſolertiaque mortalium. Fuit ubi turres adſpiceret, vel in media Vrbe, vel ad fluminis ripam Pharorum inſtar exſurgentes, tanta pellucentes amœnitate, ea ſuperſtantium columnarum varietate, ut dum Solaribus tranſverberantur radiis, luci quavis parte viam proſpectu præbeant lætiſſimo. In turrem Templi Occidentalis oculos convertens, in ſummo ejus apice Coronam Cæſaream vidit, abavi donum, & liberalitatem ſuorum in cœlum attolli à grata poſteritate conſpexit. Occurrêre obeunti navium ſtationes plurimæ, per foſſarum alveos ſparſæ, Londinenſium, Rhotomagenſium, Rupellanorum, Hamburgenſium, Lubecenſium, Antwerpienſium, Harlingenſium, & aliorum ſine numero. Vidit lignorum omnis generis, trabium, aſſerumque ſectilium ſtrues longiſſimis ſpaciis extendi, quæ ex Sarmatia, Livonia, Bergis, etiam è Bructerorum & Cheruſcorum ſilvis huc advectantur. quorum vel ad ædificiorum, vel claſſium fabricas, vel ad aggerum munimenta adverſus maris Auſtrini furores quotidianus uſus eſt. Occurrêre fora, venditionibuſq; dicata loca, navalia etiam, ubi quaſſæ rates reficiuntur, vel novæ conficiuntur. Vidit denſa domiciliorum agmina non ad habitationem, ſed mercium omnigenarum cuſtodiam facta, ubi elephanto-

rum dentes in montes aggesti, ubi balænarum & cetorum arvina ignibus excocta, ubi Brasiliensium nemora, ubi Tabaci contorta in cylindros pondera, ubi boum caprarumque exuviæ, Eburonum metalla, ubi æris Gothici laminæ asservantur. Prætervecta fuit vitrorum officinas, ubi æterni ignis materia fornacibus liquefacta nunc flatu, nunc torno figuratur : alia argento, alia auro incrustatur ad quemcunque usum, etiam ad escaria vasa. Non placuit olim Tiberio principi hoc vitri flexibilis temperamentum, qui, ne pretiis aliorum metallorum detraheretur, officinam tanti inventi matrem abolevit. Opportunum fuit hæc adspectasse vel in transitu Reginam, quæ hoc Amstelodamensis Amaltheæ cornu suo quoque studio, & prono in mercatores nostros affectu adauxit. Nec indignæ etiam regali meditatione opes tantæ, ut in Deum authorem, & beneficum earum largitorem fecundæ ab illo in terris mentes reflectantur.

Domum Societatis Indiæ Occidentalis.

Hac ipsâ periodo visa Reginæ Domus Societatis Indiæ, quæ ad Occidentem militat & mercatur, portis, tectis, gradibus, mercium receptaculis, atriis, conclavibus, vel speciosa, vel spaciosa. Estque hæc illa Domus, quæ Occidentem adiri & vinci posse prima docuit : quæ, dum domi terris nostris oppidisque hostis incubat, Africani exemplo, hunc ipsum foris atterit & fatigat. hæc veteri Orbi pacem quærit, dum novo longioris belli alimenta subducit. hujus ductu urbes maximas ultra Tropicos & Æquatorem vicimus, victas Dei præsidio tenemus in hunc diem. quod portus Brasilianorum, quod flumina, sinus, castella, promontoria, insulæ, saccarorum molendinæ nostra sint, huic debet Patria. hæc Nassovios duces, mili-

milites, arma, bellicarum navium classes, felicissimo successu, in ignotas priscis terras mittit, urbem S. Salvatoris audaci Marte expugnavit, naves hostium exussit & diripuit, de Olinda ejusque arcibus triumphavit, longoque jam tractu Brasiliam suam fecit. hæc ipsa Mexicanam classem, auro, argento, mercibusque pretiosissimis gravem, non magno molimine, duce Petro Heynio, ad Cubæ littora superavit, & aureum vellus, principibus Europæis formidabile, non in Græciam, sed Fœderatorum terras, nullo hactenus exemplo, transvexit. hujus auspiciis aliud Belgium ultra mare inhabitamus, alios illic Batavos compellamus. auriferos Afrorum portus & littora possidemus, ut duabus Societatibus innixa Respublica, imperium cum Sole quaquaversum diffundat.

Fuit, cum in foro staret Regia Mater, spatio capacissimo, quod Damum vulgo nuncupatur. eo quod aggeris atque intersepimenti vicem Amstelæ ac Yæ fluentis præstet. Lunari die mercatu fervet, ceteris diebus mercatorum deambulationibus frequentatur, ad exemplum Romani istius, de quo Plautus: *In foro infimo boni homines atque dites ambulant.* Occurrêre hic spectanti CVRIA sive Senatoria domus, & LIBRA. illa sola antiquitate venerabilis. reliqua Vrbis opera nova nitent pulchritudine. hæc senio suo & minantibus ruinam parietibus commendabilis. quæ nulla non sui parte fulget Civitas, hic veterem simplicitatem præ se fert. quæ decus, amplitudinem, robur largitur toti, sibi negat. labitur hæc, dum novæ passim surgunt structuræ, & quæ prima de Amstelodamensium splendore cogitavit, ultimas curas sibi servat. mavult consiliis prodesse publico, quam sibi

Forum.

Curiam,

nitorem quærere. arctis ſpaciis clauſa diffundit pomœria ſua; habitant anguſtè Senatores, quorum moderamine navigatur longiſſime. paſſibus menſuratur Domus, cujus vix ullis finibus circumſcribitur negotiandi felicitas. non vult eſſe conſpicua ſuis, quæ exteros in admirationem traxit. non impendit ſibi argentum & aurum,quod,ut Civium peculium, ſtudioſe aſſervat. Viſa quoque hic LIBRA,ædificium opere elaboratum, formâ quadratâ, periſtiliis loriciſque ad ambulacri uſum altius circumductis. fores habet quadrifariam patentes,quæ quatuor mundi plagis reſpondent. in ſingulis magnis minoribuſque lancibus ponderantur merces,quibus circumfuſa quotidie,vix officio ſuo par eſt. ex eâ maxima vectigalia ærario Vrbis,provinciæque accedunt. adſpexit LIBRAM hanc MEDICEA, eo die, quo Libræ menſem ingreſſus fuit Sol: & quanquam Florentinorum auguſtis Palatiis minor ſit,quæſtu tamen annuo locupletiorem domum totâ Europâ conſpici vix crediderim.

Libram.

Mercatorum porticum, quam Burſam vocant.

Cum pontem tranſiret, ex coctili lapide factum, qui Amſtelæ ripas jungit, incurrit in Regios oculos mercatorum auguſta porticus, quam BVRSAM vocant, eleganti & operoſa ſtructura. fornicibus tota moles incumbit, ſuperiora operis columnæ marmoreæ quadraginta validè portant, ut ne diſſolvere ſæcula compagem videantur poſſe. Ambigas, ingenio, an ſumptu, an utilitate major. Officinis inferioribus, quà plateas & Amſtelam ſpectant, viginti ſex cingitur; at quà per gradus aſcenditur, ſtationes aperit & vendentium capſulas plurimas, quæ centenarium facile excedunt, ubi merces omnimodæ pulchriores, exoticæ, domeſticæ, natæ vel factæ veneunt. Hîc

mutuis

mutuis contractibus venditur Orbis, hic emitur. hic de preciis rerum, permutandis mercimoniis, onerandis exonerandisque navibus, de ponendâ in usuram, remittenda aliò, repetenda aliunde pecunia omnis sermo. Ferunt prisci seculi narratores, fabricas septem pro miraculis habitas: Ephesinæ Dianæ templum, Regis Mausolei monumentum, Colossum Rhodium, Iovis Olympici simulachrum, Cyri Medorum Regis domum, Babyloniæ muros, Ægyptias pyramides: sed non illa ulterius præcipua putavit MEDICEA, ut quæ in una Vrbe tot stupenda conspexerit. Habuerunt honores, quia præcesserunt tempore, & in rudi seculo quicquid emersisset novum, jure ferebatur eximium: Nunc tota Vrbs miraculo affinis visa fuit, vel ob hoc unum, quod quæsito per artem fundamento, septemtrionalium sylvis tota innixa & superstructa, in hanc pulchritudinem, majestatem, decus assurrexerit: infernè humilis, superne sublimis: inferne paludosa, superne sicca & nitida: inferne sublicia, superne marmorea & lateritia: inferne instabilis, lubrica, fugiens; jam adactis in fundum nemoribus, infra supraque stabilis & immota.

Invertas, sit tota nemus, quo condita fundo est,
Nuper Hyperboreo pinus in orbe fuit.

Dies Veneris novis Spectaculis super aquas Amstelias exactus fuit, eo Vrbis loco, qui à cataractæ Damensis Meridionali parte, vulgo *Rockin* appellatur. Etenim Amstela Civitatem ab Austro subiens, & ad Dami usque cataractam recto cursu procurrens, per eandem in Dameracum effusus, Aquilonem versus Yæ miscetur, Vrbemque in Vetus ac Novum latus medius dispescit.

Meri-

Insula aquis Amstelus innatans, cui Arcus Triumphales superstructi.

Meridionalis Amſtelæ pars duobus intercepta pontibus, ſpatium fecit rerum novarum ſedulis procuratoribus & cupido ſpectatori. Novi Arcus Triumphales, integræ Domus forma, unius noctis opus, in Inſula ſtetere, quæ mira celeritate ſeſqui ab Vrbe miliari, è locis uliginoſis, & paludoſis, ruricolarum ope tranſlata,aquis innatabat,ceu Delos altera,aut Samos, aut, Neritos ardua ſaxis,gramine, juncis, arundinetis circumvirens vernanſque. Fronte geminâ,hinc Meridiem, hinc Septentrionem dicta Domus ſpectabat, ut adventanti Reginæ utrâque ſui parte novam exhiberet Scenæ faciem. Præcedens unus & alter dies Terram Regiæ Majeſtati famulari vidit; hic Aquas obſequio ejus devovit: tum curribus itum per Vrbem; nunc phaſelis, myoparonibus, luſoriis navigiis ſuæ conceſſæ partes: tunc vagus fuit ſpectator; nunc vel in Telluris ripa fixus, vel in Aquis mobilis vaguſque: tunc viſa Vrbis præcipua; nunc quæ Reginam, Etruſcos,Gallos propius concernebant,Spectacula. Confluxerat in anguſtias tota Civitas, & diffuſus per ampliſſima pomœria Civis vix altero ſtadio claudebatur. ſtabant in ripâ denſa virorum, feminarum, puerorum & puellarum agmina. ſtabant mixti indigenæ & exteri, mercator & proxeneta, dis,pauper, Gallus, Belga. Bructero Friſius, Sicambro Mattiacus, Cimber Sueco, Cattis Saxo inerrabat. omnibus idem fervor videndi inſolita. Pontes oppleti ſpectandi veniam, ſed grandi pretio, faciebant. domus circumpoſitæ non homines ſingulos, ſed hominum examina & exercitus per feneſtras oſtentabant, nec gratuito ubique indultu. arborum ſumma infimaque agiles corpore conſcenderant. Erant ex Neptuni filiis, qui palis

palis, quibus rates in aquis alligari ſolent, ſinguli inſinuatis brachiis inſidebant, corpora miro artificio librantes, ne hinc vel illinc diſpari gravitate delaberentur. domorum apices, canales, turrium periſtylia, ſemiſtructorum ædificiorum plana, fumorum emiſſaria plebes habebat: & licet ingreſſus in hanc Amſtelæ partem conceſſus cuivis ſine diſcrimine non fuerit, irrepſere tamen cymbulæ complures vectoribus onuſtæ, quæ ad margines Amſtelæ futurorum deſiderio tenebantur. Totum inter pontes duos interjectum ſpacium pro illuſtri erat Amphitheatro. Fertur dixiſſe Regina, ſe neque in Italia, neque in Galliis, ne quidem Lutetiæ Pariſiorum, urbe populoſiſſima, tantam mortalium vim, loco tam anguſto coactam conſpexiſſe.

Tranſiverat cœli medium Phœbus, cum Gallorum fulgida Phœbe populo Amſtelodamenſi denuo illuxit. Vehebat Illam cum Principe Auriaca, Prætore, Conſulibus navigium ſplendidius, tegumentis & tapetibus magnificis inſigne. aliæ celoces Senatores, Scabinos, Admiralitatis dominos & ſelectiores Civium habebant. Tum laxatæ cataractæ duæ ex adverſo oppoſitæ. Vna, *Gremeneſſia* dicta, Reginam in Amſtelam expoſuit, quâ adnavigante, ecce altera, *Boaria* nomine, apertis valvis foribuſque Neptunum aquis innatantem, Reginæ in occurſum, procelloſo ac præcipiti aquarum lapſu effudit. Currus concha erat, aptum Deo maris vehiculum. Illi equos marinos in piſces deſinentes ſquamoſis pedibus, capite dorſoque ſupra aquas eminentibus, junxerat artifex manus. in ipſa concha maris Deum cernere erat hirſuto & capillis canis circumfuſo capite, rigente horrida & ſpumoſa

Neptunus aquis innatans Reginæ in occurſum procedit.

barba, tridente terribilem, vultu grandævum tetricumque, membra nudum, qui protenſis in longum frenis equos moderabatur. pone Neptunum in ipſa puppe Mercurius ſedebat, Mercurialium præſes fautorque; fandi, mercandi, peritiſſimum numen. Pileus illi ex more aliger erat. dextra caduceum exporrigebat, Quo

animas ille evocat Orco
Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit.

Ad latus ligneis capſulis humeros tenus incluſæ Najades quatuor, corollis viridibus, ex alga, muſco, foliis & floribus frontem cinctæ, Europæ, Aſiæ, Americæ, Africæ imaginem exhibebant. ſingulæ brachiorum arcto complexu Amalthæum veluti cornu gerebant, propriis quatuor mundi partium donis inſtructum. Ad proram conſpicua erat Virgo elegans, Amſtelodamum referens, quæ inclinato reverenter corpore, Reginæ adventum gratulabatur. Conveniens Reginæ creditum fuit hoc Spectaculum, quæ Sobolis non unius imperio, non uni mari imperitabat. conveniens quoque Vrbi, quæ Deo Opt. Max. vero maris Domino fortunarum ſuarum principia, incrementa, vigorem ſoli debet.

In

IN
Neptuni, Mercurii, & Virginis Amstelodamensis aquis innatantium
SCHEMA.

Neptunus ille, quem videtis fluctibus
Tolli severa fronte, canis horridum,
Sævum tridenti, maximi Deum maris,
Cujus marina monstra currus ductitant,
Hinc inde lusitante Najadum choro.
Et ille puppi celsus eminens nepos
Atlantis, artis arbiter mercantium,
Fandi peritus, emptor idem & venditor,
Nunc sortis author optimæ, nunc pessimæ,
Anceps favendi: Quæque Virgo pulchrior
Vultu decenti flectit obvium genu:
Gratantur omnes Galliarum Numini,
Pronisque votis Principi se devovent.
Neptunus offert cærulas Ponti vias,
Facilesque fluctus, strata ventis æquora,
Quà filiorum sceptra jus exporrigunt
Gallus, Britannus, præpotensque Cantaber.
Tegeæus iste priscus interpres Deûm,
Urbem Parenti Liliisque consecrat.
At Amstelis virago Neptuno suo,
Cyllenioque nixa, mercantes Deos
Subdit coruscæ PRINCIPI, *hanc ipsam* DEO.

Nuptiæ Francisci de Medicis, & Ioannæ Austriacæ.

Hinc ad Insulæ partem Borealem se applicuit Prætoria, quæ Reginam vehebat, ubi primo exhibitæ Nuptiæ FRANCISCI DE MEDICIS, & IOHANNÆ AVSTRIACÆ, patris matrisque MARIÆ DE MEDICIS, adspectante Augustissimo Imperatore FERDINANDO, MEDICEÆ Avo. FRANCISCO huic COSMVS Pater, qui ex duce Florentino primus Etruriæ Ducatum adeptus fuit, suffragante PIO V Pontifice, ut ex ea familia paternum genus trahat, cui facem prætulit COSMVS MEDICES, Pater Patriæ decreto publico vocatus: cui non indecores rexere PETRVS MEDICES, Patriæ virtutis æmulator, & LAVRENTIVS Magnus, & frater IVLIANVS populari favore Princeps juventutis dictus. ut nihil de IOHANNE & IVLIO MEDICEIS dicam, qui ad Pontificatus dignitatem evecti, alter LEONIS X, alter CLEMENTIS VII nomine, MEDICEAM stirpem sacro suis diademate illustravere. IOHANNA AVSTRIACA, Mater, laudatissimo Imperatore FERDINANDO nata, Avo PHILIPPO AVSTRIACO Hispaniarum Rege, Proavo MAXIMILIANO gloriatur. qui MARIAM, CAROLI Audacis Filiam, Provinciarum harum hæredem unicam, matrimonio sibi junxit. Fuit MARIÆ inter proavunculos CAROLVS V Imperator, universi Belgii Princeps ac Dominus, belli fortuna, peritia, animi magnitudine, celeritate res magnas conficiendi, prudentia in periculis super omnes qui arma tractarunt. Istis parentibus prognatam MARIAM Etruria dedit, vario olim numinum cultu celebris, è qua Populus Romanus in suos mores & civitatem, fasces, trabeas, sellas curu-

C. Moyaert. Inv.

curules, annulos, phaleras, paludamenta, prætextas, ornamenta triumphalia, togas pictas palmatasque traduxit. Nec enim alibi fas erat nasci Imperaturam latè Principem, & tot Imperatorum Matrem, nisi unde decora & insignia, quibus Imperii dignitas emicuit, petere non erubuit Imperatrix Roma.

In Nuptias FRANCISCI DE MEDICIS, Magni Etruriæ Ducis, & IOHANNÆ AVSTRIACÆ FERDINANDI Imperatoris FILIÆ.

AVSTRIACÆ *vultus, & te,* FRANCISCE, *Theatro*
Sistimus, & Batavis fœdera prisca damus.
His nati rexere Duces, MEDICEAQVE *latè*
Lumina conjugiis emicuere novis.
Hæc inter MARIA *est, raro quæ munere Divûm,*
Non nisi per Regum nomina Mater abit.
Hoc demum est peperisse; Orbi donasse tiaras.
Sic sua stant regnis robora, sic thalamis.

Donatio Coronæ Cæſareæ Amſtelodamenſium Vrbi facta a Maximiliano Imperatore.

Mox mutato Dramate MAXIMILIANVS Cæſar Imperiali amictu apparuit, Coronam Cæſaream Amſtelodamo, circumſtantibus Imperii Electoribus, deferens. illam ſolio deſcendens tradebat Amſtelodamo, quæ, virginis os habitumque gerens, ante Cæſaris pedes proſtrata, è geniculis oblatam Coronam reverenter ac ſubmiſſè acceptabat. In Cæſaris ore digna Imperio elucebat Majeſtas, & veterum virtutum, prudentiæ, juſtitiæ, fortitudinis, manſuetudinis non obſcuræ notæ. In Virginis vultu non affectata gravitas comitate & ſingulari humanitate condita. colores veſtium varii, quibus totum Theatrum vernare videbatur, magnam intuentibus jucunditatem adferebant. Erant enim magna concinnitate mixti, candidus, violaceus, flavus, ruber, viridis, coccineus, & ſi qui ſunt alii non infauſtæ notæ colores. At inauſpicati malique ominis, niger, fuſcus, ater, lividus nuſquam admiſſi.

In donationem Coronæ.

AMſtela, qui latè terris mercaris & undis,
Jamque aliis adfers, jam tibi lucra refers.
Amſtela, qui noſtri fulſiſti pondera belli,
Cum mihi plus uno ſurgeret hoſte labor.
Seu Venetus gravis eſſe mihi, ſeu Flandria vellet,
Et Dominum Brugæ detinuere ſuum.
Accipe Cæſaream, regni diadema, Coronam,
Accipe virtutis præmia digna tuæ.
Hæc fulvos inter radiet ſpectanda Leones.
Poſteritas iſto pergat honore frui.
Claſſibus imperitas pelago. tua, noſtra Corona eſt,
Noſtra ſolo late fulgida, veſtra ſalo.

A parte

a la-
sub
1-
II
e, &
len-
IV in
om
te.

A parte Insulæ Meridionali status Galliæ sub HENRICO III afflictior, sub HENRICO IV lætissimus, quinque Scenis exhibitus fuit.

Schema laceræ sub Henrico III *Galliæ, &* *sub* Henrico IV *in integrum restitutæ.*

Primâ Scenâ visa fuit Gallia specie muliebri, gemens & plorabunda, cujus Orbi Imperioque funestas ac fatales flammas ardenti face inferebat discors contendentium Principum Invidia. Doloris tanti malique conscia Numina, Bacchus, Ceres, Pomona, Flora, afflictæ & dolenti Galliæ condolebant. Etiam Venerem currui insidentem junctis columbis tangebat publica calamitas. Hercules juxta humi recumbens, funesto & flebili miserabilis Galliæ conspectu, altum dolorem corde premebat. Pax, Iustitiaque, veneranda nomina, in terram prostratæ viles abjectæque habebantur. Per Sphæram accensam fissamque, Galliæ universæ Orbisque Europæi facies designabatur, quo tempore secta miserè in partes Gallia, & commissis inter se & Galliæ & Europæ Principibus, è medio sublatus fuit Rex Galliarum HENRICVS III. Tunc veluti deficiens sibi Atlas iste Gallicus, nec par ferendæ moli, quis humeros commodaret fulciendo Imperio, ancipitem reliquit Galliam, intento in tantarum rerum eventum & collapsæ Franciæ restaurationem Hercule, hoc est, HENRICO IV Navarræ Rege. Turbatis vero Regni rebus, dum milite passim castrisque inundant agri, agricolarum, Cereris, Bacchi, Pomonæ, & aliorum Pace vigentium Numinum felicitas pessundatur. exulat, quæ indigenas nectit Concordia, & dum inter arma silent sacrosanctæ Themidis voces,

Ultima cœlestum terras Astræa relinquit.

Secun-

Secunda Scena. Secunda Scena eandem Galliam in Theatrum produxit, flexis genubus Deos orantem, uti fractæ & in partes discerptæ Galliæ succurrant, collapsa restaurent, luxata restituant, invalida divinâ ope firment. Iupiter inter Deos suos conspicuus, unâ manu Herculem designans, alterâ Mercurium; huic in mandatis dabat, uti restaurandis Francorum regnis adhiberetur Hercules, HENRICVS IV. Has enim adeundi Imperii partes moriens, & deficientibus jam viribus, coram Galliarum Proceribus Navarrorum Regi tradiderat HENRICVS III, his verbis: Vestrûm est, legitimum Regem tueri, & si desit, idoneum regno dare. Navarrum habetis, ut jure proximum, ita dignitate eminentem, quem si non legitima successio ad regnum vocaret, dignitas, quam secundum me in exercitu primariam obtinet, me sublato Imperatorem faceret. Hic & summa animi æquitate præditus, & longo rerum usu abundè instructus, inenarrabili Dei cuncta moderantis providentia, contra multorum sententiam mecum reconciliatus, & in hoc exercitu cum summo imperio constitutus videtur, ut labantem regni fortunam virtute sua fulciat. Huic, si regnum salvum cupitis, quam debetis, obedientiam præstate. Hoc si non fides, at periculum proprium a vobis exigit.

Tertia Scena. Tertia Scena Herculem hunc introducebat duce Mercurio, cui operam suam fulciendo Orbi obtulere Divûm imperio Mars & Pallas, ille armis opitulaturus, hæc prudentia & consilio; adspectante hæc ipsa è sublimi augusto Superorum Consessu.

Quarta Scena. Quarta Scena Herculem tanto operi intentum vidit, & excussos statione suâ & perpendiculo polos suis

GAL L

L. M. inv.

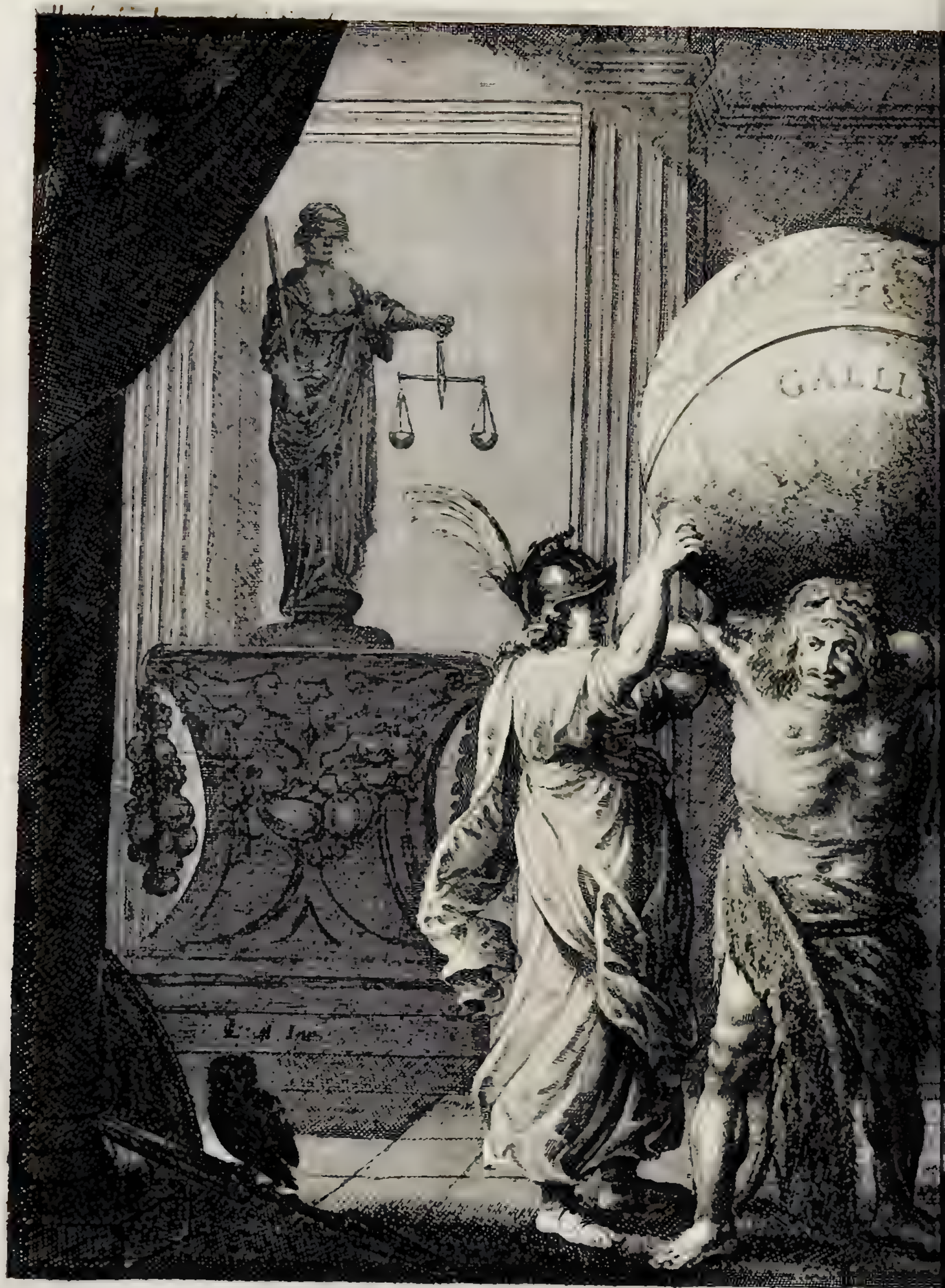

C. M. Inv:

GALLI
L. A. Inv.

ſuis reſtituentem ſedibus. Illi auxiliatrices manus commodabant Fortitudo, Prudentia, nec non Clementia, & Vigilantia, propriæ HENRICI IV virtutes.

Quinta Scena reſtitutam in integrum,incolumemque Galliam oſtendit, Orbemque humeris Gallici Herculis validè ſuffultam. Regnum quippe adeptus, ſopitis diſſidiis belliſque, injuriarum omnium immemor, mira in infenſiſſimos hoſtes facilitate & Clementia ſibi gloriam immortalem, vicinis quietem, ſubditis Pacem, Iuſtitiam roſtris reſtituit, totique Orbi Europæo tranquillitatem paravit. Cujus gloriæ & virtutum hæres LODOVICVS XIII, Paternis veſtigiis inſiſtens,dignum tanto ſe genitore ſucceſſorem præſtat, & eundem Orbem velut alter Alcides, robore,conſilio,pacis bellique prudenti moderamine, Dei Opt. Max. beneficio, inconcuſſis humeris lacertiſque fulcit & librat. *Quinta Scena.*

In Spectacula Orbis Gallici ſub HENRICO III laceri, ſub HENRICO IV reſtituti.

Gallia dum lacerum bellis civilibus Orbem
Adſpicit, & regni vincula rupta ſui,
Commiſſoſque Duces, adverſoſque enſibus enſes,
Et foſſum Regi proditione latus:
Ingemit excuſſos tantis cervicibus axes,
Dimotoſque ſua de ſtatione polos.
Sic afflicta Jovem precibus, Divûmque laceſſit
Numina, & ex alto lurida poſcit opem.
Stant juxta Pomona, Ceres, Liberque, Venuſque,
Quaſque Deas belli vis maleſana premit.

Condolet atratæ Superûm clementia turbæ,
Dumque cupit Gallis consuluisse suis:
BORBONIVM *lapsis Druidum succurrere rebus*
Poscit, & his humeris pondera tanta geri.
Succurrit Regi Pallas Sapientia, Mavors
Auxiliatrices commodat ipse manus.
His Ducibus dum bella gerit, dum mitigat hostes,
Integra speratâ Gallia pace coït:
Et valida Mundum fulcit cervice Navarrus,
Seque polos aptè restituisse videt.
Tunc regno sua parta quies, tunc rura, penateis,
Templa, foci, vultus exseruere novos.
Pax rediit, scandit neglectum Astræa cubile,
Et reduces priscâ sede stetere Dii.
Hoc Spectacla docent. ubi fracti conditor Orbis,
Alcidæ HENRICVS *nomen onusque gerit.*

Naumachia. Hæc sacra cum vela cooperuissent, à Scenicis Spectaculis ad Gymnica & Naumachiam itum. Priora severa fronte adspeximus, hæc lætâ & ad hilaritatem compositâ. Fuit inter Circenses ludos hæc exercitatio, qua navalis pugnæ forma in mari, fluvio, vel lacu repræsentabatur. Augustus, qui Spectaculorum assiduitate & magnificentia omnes antecessit, navale prælium ad Tiberim, Nero in aquis ex mari proximo emissis, Domitianus in ipso Amphitheatro exhibuit. Effosso in Cœlio monte lacu commissæ inter se Tyriæ & Ægyptiæ classes, biremes, & triremes à Cæsare fuere. in nostro flumine Neptuni filii decem, ventis procellisque asperata turba, lineo omnes induti amiculo, capitiis rubellis velati, è quibus galli gallinacei, pugnacissimi inter aves animalis, plumæ attollebantur, ludicri belli partes erant. Stabant singuli in puppibus

Sculp

de Vlieger

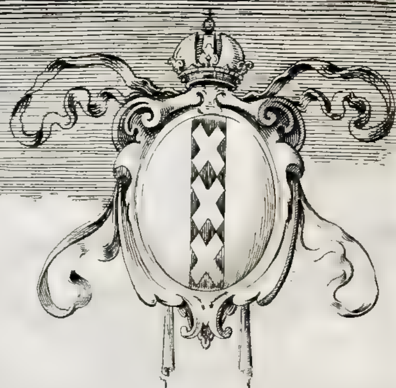
pibus & minaci alius alium vultu, quaſi de rerum ſumma ageretur, intuebantur. Pro armis lancea rudis, vel contus erat, quem pectori defixum in adverſum occurſantis hoſtis pectus ſumma vi, incitatis hinc inde & concurrentibus velociſſima remigatione cymbulis, dirigebant. Illud lepidum ac feſtivum, dum acerrimus exſpectatur primus concurſus, antagoniſtæ noſtri, ſe mutuo blandâ ſalutatione prætervecti, demiſſis contis ſpectatorum exſpectationem fefellere. Tum pugnatum acriter duelli ſpecie, interdum occurſatum pari Marte & uterque in flumen præceps actus, interdum dejecto uno, alter in puppi triumphanti ſimilis perſtitit, interdum irrito hinc inde conflictu, ſtationem ſuam tenuere ſinguli. certamini ante finis non fuit, quam omnes victores, omnes victi aquas bibiſſent. Excepta hæc nautarum palæſtra effuſo ſpectantium riſu fuit. Ibat cœlo clamor, omnium una vox popularem favorem in æthera uſque deferebat. Et poterat non gravis eſſe & ſubridere horum ludorum adſpectu Regia Mater. Fertur riſiſſe Iupiter, cum præcipitem cœlo daret Vulcanum. quid mirum, ſi Majeſtati ſuæ venerandum ſupercilium lætius explicuerit hoc nauticæ pubis certamen. Legimus Achillem inter arma cytharam & fides interpoſuiſſe, & animum ægrum curâ aut offenſa recreaſſe. Ipſi Orbis terrarum victores Græci Romanique, bellorum fulmina, maris terror & procellæ, in theatris, circis, compitis, ſpectaculis, populi corona circumfuſi Imperatores ſe eſſe non meminerunt. Demittunt ſe ſubinde ad minuta & oblectantia maximorum conſiliorum capaces, ut curarum & negotiorum moroſitatem mixta diffindant hilaritate. Ludo hæc geſta fa-

teor; nec enim Quiritium crudelitas placuit, quibus crudæ mancipiorum cædes & lanienæ pro oblectamento erant.

Abſolverat partes ſuas Amſtela, cum celeri remigio vergente jam die properatum fuit ad Yam, inſequentibus Liburnicis infinito numero, quæ dum pontium fornices tranſire ordine cavent, facto concurſu viam ſibi importunâ feſtinatione præcluſerunt; in diſcrimen penè adductis celocibus minoribus, & minus valida compage nexis, quibus hinc inde preſſæ inſonuere cavæ gemitumque dedere cavernæ. Regina celerius adremigans cum myoparonibus non multis, relictâ à tergo tardius feſtinantium claſſe, per cataractam Antonianam in Yæ fluentum devênit. Ya ab occaſu in ortum magno ac ſpatioſo alveo, ob exeſa & attrita temporum longinquitate Auſtrini ſinus littora, Aquilonare Vrbis latus prætervectus, commodam navibus ſtationem præbet. Totum id latus duplici palorum ordine adverſus fluctus munitum, valli vicem obtinet, ſtipitibus in modum muralis ſepis arctiſſime junctis. Vidit hic Regina locum Vrbis ripa & palorum ſepto intercluſum, quem Walam vocant, ubi hiberno tempore cum ſe maris tempeſtatibus naves ſubduxerunt, otia agunt, & uſque in proxima veris tempora tutæ adſervantur. Ab altero latere Navale eſt, ſive area grandis, ubi naves onerariæ Societatis Orientalis aut ædificari novæ, aut attritæ reparari ſolent. huc dum oculos præternavigans flectit Medicea, vidit recens è continente demiſſam Navem vectoriam grandem, qualibus ex Indis tranſportari ſolent Auroræ meſſes, & uberes proventus. Mos eſt, navibus ſua imponere nomina quibus diſcernantur,

Va-

fa-

tur, quod & à veteribus factum. Rogata à Consulibus Regina Mater, ut nomen inderet abituræ in longinquas oras Navi, MARIÆ DE MEDICES appellatione illam insignivit, & una cum nomine faustum illi ac felix iter comprecata fuit. Dicat nunc illa:

Regina Navi Indiæ Orientalis nomen Mariæ de Medicis imponit.

Sum MARIA, *&* MEDICES *datur appellatio, quæ si*
Non sunt servantis verba, faventis erunt.

Glorientur aliæ Neptuni, Tritonis, Sirenum insignibus, aliæ Vrbium suarum, unde primum dimissæ, nominibus, aliæ Leones, Tigrides, Canes venaticos, Dracones, Solis vel Lunæ imagines puppium pegmatibus ostentent: aliæ provinciarum magnificâ gaudeant inscriptione, aliæ à principibus nostratibus nomen mutuentur. prima hæc, unica hæc sub MEDICEO nomine, tanquam propitio sidere, in eas terras, Deo Auspice, navigabit, ubi lucri gloriæque mortalium cupiditas, cum ulterius progredi non habeat, iisdem quibus Sol terminis clauditur. Mox Reginæ naviganti in conspectum venit exporrecta in maximam latitudinem Civitas, attollentibus se hic illic ad fluminis oram turribus, & inter has exsurgentibus pulchrè perpetuâ serie ædium fastigiis. Visæ hic navium classes in anchoris stantes, nemoris densissimi specie, in longum exporrectæ, quibus Mundum omnem perrerat, etiam extra anni Solisque vias, sedulus Mercator, *Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.* Iacebant mixtæ præsidiariæ & bellicæ mansuetis ac mercantibus, rostratæ actuariis, constratæ apertis, prætoriæ speculatoriis. etiam navium Liburnicarum, quæ propridie Reginam expectaverat, ingens classis, cum insigni-

Naves in Ya flumine longo tractu in anchoris stantes adspectat.

 bus

bus & ornamentis vela faciens Yæ partem inſtraverat. Majorum navium alias Italia, Cyprus, Ægyptus, Syria, Græcia, Venetiæ navigatione proprias habent: aliæ Franciæ, Scotiæ, Hiberniæ, Germaniæ, Daniæ, Norvegiæ, Sueciæ, Poloniæ, Boruſſiæ, Moſcoviæ, Groenlandiæ, commerciis deſtinantur: aliæ Guineam, Perſiam, Arabiam, Indiam intra & extra Gangem; Inſulas Orientales, quin Chinam, Iaponiamque Aſiæ extrema, adeunt: aliæ in adverſo orbe, Braſilia, Novo Belgio, Nova Hiſpania, & trajectis fretis Magellanico, & quod à primo Inventore Mairii nomen accepit, fortunam vel Marte, vel Mercurio duce indies experiuntur. aliis lintea, ſal, vina rubra albaque, oleum, papyrus, lana, plumbum, ſtannum, cereviſiæ importantur: aliis mel, cera, frumentum, ſalnitrum, vitrum, vina Rhenenſia, pelles & exuviæ animalium ac ligna fabrilia: aliis panni cymatiles, fila ſerica, margaritæ, vina Cretenſia, ſulphur, rhabarbarum, mumia, caſſia, tutia, goſſypium, oryza, reſina, pix lenta liquidaque, cineres ſaponarii, fullonum terræ: denique omnis generis aromata, piper, cariophylla, cinnamomum, thus, myrrha, balſamum, &c. Adſpexit non ſine ſtupore Regina cavos pandoſque ventres, quibus in hoc Emporium advehuntur, rurſuſque avehuntur Vniverſi opes. Vidit innatantes aquis veliferas arces, tormentis bellicis non una ſerie diſpoſitis, vim & bella minantes, quibus in Hiſpanos, Luſitanos, Morinos, Pœnos itur. Hærente in aquis Reginâ, exploſæ undique ex Vrbe grandiores machinæ. nec aliud Spectaculum Reginæ rarius, quam hoc navium fuit, quia Amſtelodamenſium proprium. Etenim hæ navium claſſes τείχη illa ξύλινα ſunt, quibus Græciam defendi

defendi oportere Apollinis oraculo intellexit prudentissimus Themistocles. Harum curam Rebuspublicis commendat Consul Romanus Orat. pro Flacco, non præsidii solum & mercaturæ, sed & ornandi imperii causa. Thucydides magnorum principum ait esse, illud efficere, ne qua gens alia illi classe præpolleat. Sin minus, ut quæque munitissima & firmissima est, ita eam habere amicam, maximi momenti esse maritimum imperium, cum ex militiæ navalis usu facilior sit terrestris. Emenso Yâ, comitante Liburnicarum classe, qua Civitatem alluit, per Salinarum contubernia, inde, per fossam Principis, Vrbem denuo subiens, in Palatium suum sub vesperam rediit, adstite semper & comite Amplissimo Consulum Quatuorviratu.

Dum Reginæ solennia hæc facit Senatus, Consules, Cives; non siluerunt poëtarum voces, quæ Latinis, Italicis, Gallicis, Belgicis carminibus magnam Regum Matrem celebraverunt. quæ ocyus, serius in lucem edita Vrbem omnem, Bibliopolarum officinas, & avidas lectorum manus implebant. Ipsa Iudæorum natio, ut suum quoque studium probaret, fercula ritu suæ gentis, ex pane azymo apparata, Regiæ mensæ apposuit. Prandente Regina, tantus hominum in Aulam concursus fuit, ut per vices tota Vrbs ingredi, tota egredi, tanquam ad propriæ Principis ac Dominæ conspectum, visa fuerit. Nec silentio prætereundum, in toto hoc apparatu, erigendis Arcubus triumphalibus, Spectaculis, Schematibus, Insulæ natatilis ad stuporem omnium properata structura, emicuisse summam Samuelis Costeri Doctoris Medicique exercitatissimi industriam, sagacitatem, vigilantiam, laborem; nec non Advocati Ioannis Victorini,

qui

qui ſuas quoque ad hæc feſtivitatis & Scenarum ſolennia partes gnaviter, alacriter, ingenioſe contulit.

Regina officinas abſque comitatu obit.

Die Sabbathi otium fuit ab omni majore motu, & compoſita jucundiſſima prioris tridui tempeſtas, pacato cive, reſedit. A meridie, Regina, abſque ſtrepitu, dimiſſo hac illac comitatu, currum non regium ſolitumque, ſed minus ſpecioſum conſcendit, & per Vrbis vicos nobiles ignobileſque vecta, officinas plurimas ſubiit, de pretiis mercium & porcellanorum ſedulo quæſivit, licitantibus familiariter reſpondit; pretia pro contrahentium more auxit, accîdit, ſermones cum non Reginis miſcuit, minus digna propolarum reſponſa leniter excepit. Sic mercatrix ſibi civibuſque, non Regina viſa fuit. Tali vultu Pallas apud Homerum, cum in Ithacam appuliſſet, diſſimulato numine & nomine, mercantis habitum induit. Didicit ab Adriano Imperatore ſapientiſſima Regina, non eſſe ubique obſervandam majeſtatem Principis, nec invidendam Regibus hanc humanitatis voluptatem, ad humillimorum colloquia civiliter ſe demittendi. & Plotina Trajani Imperatoris uxor in Capitolium admiſſa, ad multitudinem converſa dixiſſe fertur: *talis huc ingredior, qualem me exire cupio*, innuens hoc dicto, non minus in Imperii loco, quam extra eundem, omnibus ſe familiariter abſque faſtu uti velle. Ab eadem generoſâ humanitate fluxit, quod effigiem ſuam, cui pingendæ ſedentariam moram rariſſime commodat, Nobiliſſimis Ampliſſimiſq; Amſtelodamenſium Conſulibus promiſerit, & Hagæ-Comitis ab eximio pictore Honthorſtio delineatam donativum iiſdem in perpetuam ſui memoriam conſecraverit. Hæc ipſa jam imaginis Invictiſſimi Imperatoris Caroli v Proavunculi,

Effigiem ſuam promiſit Coss.

culi, Provinciarum harum Principis, lateri in Senatoria domo ſuſpendenda deſtinatur, cum hac ſubſcriptione:

Sic ivit noſtram grandis MEDICEA *per Vrbem,*
Sceptrorum Mater ſuſpicienda trium.

Reverſà in Aulam Principis Regina, XVII viri, penes quos ſumma poteſtas, & cura Societatis Indicæ, per D. Theodorum Tholingium, tunc præſidem, & alios Concilii Indici ſupremi Deputatos, ejuſdem Societatis ac latiſſimè per Orientem diffuſi mercatus ſucceſſus & emolumenta M. Suæ favori ac patrocinio commendaverunt: & donaria MEDICEÆ elegantiora, uti vaſa porcellana, arcas Iaponenſium pretioſiores, lacca, auro, margaritarum conchis pulchrè diſcolores, humillimè obtulerunt.

Solent Principes, & quibus jus abſolvendi à reatu miſeros conceſſit eminens Majeſtas, in adventu ſuo, clementiam ſuam rogati explicare. Fecit idem MEDICEA, & homini controverſæ ſalutis, qui ſe homicidii reum, inopinatò, lapidis jactu fecerat, vitæ gratiam coram Amſtelodamenſi Tribunali impetravit.

Illuxerat dies Dominicus, cum Regina, abeundi certa, ad iter ſe accinxit. Conſules qua humanitate, quibus honoribus venientem exceperant, diſcedentem proſequuti ſunt. Eorum præſcripto phalanx equitum armis veſtibuſque, ut ante, conſpicua, è regione Palatii præſto fuit, deductura MEDICEAM. E civium cohortibus habito delectu, quingenti ſclopetarii ad Harlemenſem portam ſuis ſtetere ordinibus. Antequam Principis aula exiret Regina, acceſſere illam valedicturi Conſules. Verba iterum præ- *Reginæ diſceſſus.*

I ivit

ivit Syndicus Guilielmus Borelius, lingua Gallica, quæ ſic vertimus:

SERENISSIMA REGINA,

Conſules valedicunt Reginæ per Syndicum Borelium.

Quandoquidem M. T. viſum, commorandi hic diutius ſpacium præmaturo abitu præcidere, Domini mei, Conſules, Rectoreſque hujus Reip. quotquot „ præſentes ad ſunt, rogant obſecrantque ſubmiſſè, uti „ M. T. ſibi accepta grataque eſſe ſinat, ea officia, quæ „ per temporis brevitatem, M.T. præſtari potuere, tan- „ quam ſincera affectus ſui cultuſque erga M. T. do- „ cumenta. Vidit Illa univerſam Civium multitudinem „ in vultu Regiæ Majeſtatis hæſiſſe, nec videndo ex- „ pleri potuiſſe, aut etiamnum expleri. Hæc ipſa, quæ „ M. T. accepit & habuit Domus, multis retrò annis „ ſedes fuit, in qua Principes noſtri & Proavi Tui, quo- „ ties in hanc Vrbem conceſſere, otia ſua quæſiverunt. „ Hos ipſos ad M. T. præſentiam veluti præſentes vi- „ dere nobis videmur. In illorum numero Abavus „ Tuus eſt MAXIMILIANVS Imperator, qui ante „ ſeſquiſeculum Vrbem hanc Coronæ Cæſareæ inſigni- „ bus condecoravit. Da veniam, ut in tanti beneficii „ æternam memoriam diem hunc ſignemus & conſe- „ cremus Regiæ Tuæ Majeſtati. qnæ uti in Civitatis „ hujus proſperitatem & felicitatem aliquà admitti ſe „ ſivit, ita intuitu Coronæ hujus Cæſareæ, tanquam Iri- „ dis, fidem nobis faciet perpetui Sui erga Civitatem „ hanc & mercantium fortunas favoris ac benevolen- „ tiæ. Hoc ut ratum fixumque eſſe velit M. T. ſeriò „ & obnixè flagitamus. Ita M. T. perpetuo debebit „ hæc Civitas, debebunt Conſules & Reip. hujus Re- ctores,

ctores, qui ut ſubmiſſa hæc ipſorum officia M. T. benignè accipiat, vehementer cupiunt. » »

Dixerat Syndicus. Tum Regina ſereno vultu & ad comitatem compoſito, multa ſe fama olim accepiſſe de Vrbis hujus ſplendore & elegantia reſpondit, ſed comperiſſe ſe, ſuperari longè à vero famam: proſpera ſe omnia feliciaque Vrbi huic incoliſque precari: benevolo ſe in Remp. hanc & Rectores ejus fuiſſe & fore affectu, nec de eo intermiſſuram unquam: oblatis occaſionibus, non defuturam ſe Vrbis commodis ſucceſſibuſque: Conſulum ſe Rectorumque ejus & Civium benevolam erga ſe voluntatem & ſtudia, pari amore & animi propenſione amplecti, & quæ alia in illam ſententiam prudenter graviterque dixit Regalis facundia.

Inde digreſſi Conſules Celſiſſimæ Principi Ameliæ valedixerunt, & ſe, officia ſua, Civiumque ſuorum, eidem prolixè & debita veneratione obtulerunt. Inter hæc ſtrepuere hominum concurſu compita, vici, plateæ, fora. Idem, quod intrante Regina videndi eam inceſſerat omnes ſtudium, nondum abeunte ſe remiſit. Illa, ne publica ſacra novis motibus & longiore mora turbaret, circa nonam conſcenſis curribus diſceſſit. Curiam prætervectæ denuò illi valedixere Conſules. Regina, poſtquam gratiſſimam ſibi Conſulum erga ſe benevolentiam, tot teſtimoniis probatam, læta apertaque fronte ſignificaſſet per aggerem Novum, qua via Vrbem ſubiverat, egreſſa, comitante equitum phalange, juxta maritima iter ſuum legit. Intra primum ab Vrbe lapidem Reginæ extremum valedixit ductor agminis D. de Petthem his verbis:

Nec non Celſiſſimæ Principi Ameliæ.

SERENISSIMA DOMINA,

„ Pervenimus huc, ad extremos ferè territorii Am-
„ ſtelodamenſis limites. Quare gratias agimus M. T.
„ non ſolum, quod præſentia ſua Vrbem hanc condeco-
„ raverit, verum, quod intranti, & nunc eadem egre-
„ dienti, duces nos comiteſque admiſerit. Hoc à
„ D. D. Conſulibus & Rectoribus hujus Vrbis in man-
„ datis habemus, ut quouſque M. T. viſum erit impe-
„ rare, eandem comitemur. quod lubentes omnes,
„ promptiſque animis facere ad M. T. nutum, tan-
„ quam humillimi ejus cultores, parati ſumus.

Reſpondit Regina, ſe D. D. Conſulibus pro tot benevolentiæ teſtimoniis, nec non Equeſtri turmæ pro comitatu gratias agere. tempus eſſe, uti receptui ſignum detur, & ita in Vrbem ſe recipiat officioſa equitum patritiorum phalanx. Ad has voces D. de Petthem Reginæ valedicens, & felix illi iter, & vitam longævam comprecatus, cum univerſa phalange Vrbem repetiit. Illa iter ſuum urgens, Harlemum tranſivit, & inclinante ſe in veſperam die, Lugdunum Batavorum ſubiit: ubi debitis maximiſque honoribus ab Ampliſſ. Senatu, Conſulibus, civibuſque excepta, & per noctem commorata, poſtera luce Hagam Comitis ſalva incolumiſque devenit. Illud memorabile & ſuſpiciendum, eodem, quo Amſtelodamo die diſceſſit MARIA DE MEDICIS, Chriſtianiſſimo LODOVICO Galliarum Regi exoptatiſſimum Patris nomen, Reginæ Conjugi Matris, MEDICEÆ Aviæ nomen, nato terris Delphino, acceſſiſſe. Qua illa hora Vrbe maxima exivit, editus in lucem fuit infans Auguſtiſ-

gustissimus, Galliarum omnium hæres. Quod tempus Reginam subduxit nobis, Nepotem maximum dedit Gallis, post desperatam ferè viginti & ultra annorum spem. Auspicatus egressus, cui fatorum veluti conspiratione synchronos fuit desideratissimæ sobolis in mundum ingressus. Orbem salutavit magnus novusque orbis hospes, & Francici, si Fata sinent, futurus rector, cum orbis Emporio valedixit Amstelodamensium rara, & prædicanda Hospes. quâ nulla DIGNIOR AMSTELIAS PATEFECIT FEMINA PORTAS. Vt in votis desinam; Reginam Matrem, nunc Liligeræ ex filio prolis Aviam; LODOVICVM Regem, nunc Patrem; Reginam, jam Matrem; Delphinum, Galliæ totiusque Europæ communi gaudio & bono natum, servet, protegat, tueatur DIVINA MAIESTAS, ut & illi laudanda semper subditis ac Federatis faciant, & hi illa laudare nunquam desinant. Ita fiet, ut & distractum miserè in bellorum partes Europæ ac Christiani orbis corpus, eorundem Regum Principumque studiis & moderamine aliquando coalescat, & restituta securæ pacis felicitate, vigeat, floreat, crescat. Hoc Patriæ nostræ, hoc Regibus, hoc populo, hoc Ecclesiæ tuæ largire, MAGNE, ÆTERNE DEVS.

In Natum Galliarum Delphinum eodem die & horâ, quâ Amstelodamo discessit Avia MARIA DE MEDICIS.

QValia in æthereo succedunt sidera Olympo,
Alteraque exurgunt, altera lapsa cadunt:
Perque vices radians stellis variantibus æther,
Nunc hoc, nunc illo mutat in orbe faces:

Talis

Talis ab Amſteliis dum ſe Fax Itala terris
Subtrahit, atque ſuum flectit ab Vrbe jubar:
Ecce procul Druidum in terris Phœbeïa ſurgunt
Lumina, & hæredem diſsita regna vident.
Una eademque dies Regalem lampada vidit
Naſcier, una aliam vidit abire dies.
Amſtela ſic abitu doluit, ſed Francia partu
Totaque Delphino Gallia læta fuit.
Vive nepos MARIÆ, *& quæ jam tibi* Lilia *creſcunt,*
Proſpera ſint Gallis, proſpera ſint Batavis.

FINIS.

